

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Slavnosti a jejich význam nejen ve waldorfské mateřské škole

Bakalářská práce

České Budějovice 2011

Vedoucí práce:

Mgr. Eva Svobodová

Autor práce:

Adéla Havlová

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím uvedených pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě pedagogickou fakultou, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 31. 3. 2011

vlastnoruční podpis:

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Evě Svobodové za pomoc při vedení práce a za její cenné rady a připomínky. Také děkuji Mgr. Lucii Doležalové za pomoc se sběrem dat a Mgr. Jiřímu Doležalovi Ph.D. za pomoc se zpracováním grafických výstupů výsledků. Sběr empirických dat bylo možné realizovat jen s ochotou mateřských škol.

Anotace

Ve své bakalářské práci se zabývám významem slavností v životě mateřské školy. Lidová kultura, odrážející se v prožívaných slavnostech se předává z generace na generaci. Zamýšlím se nad přínosem a uplatněním slavností nejen pro děti ale i pro jejich rodiče.

V teoretické části se zaměřuji na výklad pojmů související s tématem, zejména na charakteristiku slavností, souvislost se socializací dítěte, waldorfskou pedagogiku a její stěžejní součást – slavnosti.

V praktické části popisuji slavnosti tak, jak se konají ve waldorfské mateřské škole ve spolupráci s rodiči. V druhé části se zaměřuji na výzkum spolupráce rodiny s mateřskou školou při slavnostech. Výzkum byl proveden dotazovacími metodami – rozhovory a dotazníky.

Klíčová slova: slavnosti, socializace, předškolní dítě, waldorfská pedagogika, waldorfská mateřská škola

Abstract

In my thesis I deal with the importance of celebrations in the life the nursery school. Folk culture reflected in the lived of the celebrations has been passed from generation to generation. I am thinking about the benefits of those celebrations and about their usage for not only children but also for their parents.

In the theoretical part of my thesis I am focusing on the interpretation of terms related to the topic, particularly on the characteristics of the celebrations, the connection with the process of child's socialization, with the Waldorf pedagogy and with its key component – the celebrations themselves.

In the practical part of my thesis I am describing the real celebrations as they are held in the Waldorf in nursery school cooperation with the families. In the research part of my thesis I am therefore making the research on this family cooperation during the celebration in the Waldorf nursery school. In my research I was applying the query methods based on interviews and questionnaires.

Key words: celebrations, socialization, pre-school child, Waldorf pedagogy-educational system, Waldorf nursery school

Obsah

Úvod.....	8
Teoretická část	
1 Slavnosti.....	8
1.1 Význam slavností	9
1.2 Všeobecný význam slavností a vývoj v kulturně historickém pohledu	10
1.3 Lidová kultura	11
1.4 Slavnosti jsou součástí kultury společenství od samého počátku.	11
2 Pojetí slavností v koncepci RVP PV	12
2.1 Vzdělávací program waldorfské mateřské školy	12
2.2 Soulad RVP PV s konanými slavnostmi v programu waldorfské mateřské školy	13
2.3 Slavnosti jsou zahrnuty v RVP PV do všech oblastí.	13
2.4 Slavnost, součást naší kultury	15
3 Socializace.....	16
3.1 Socializace v rodině	17
3.2 Socializace v mateřské škole	18
4 Waldorfská pedagogika a její stěžejní součást – slavnosti.....	19
4.1 Waldorfská pedagogika	21
4.1.1 Vznik a vývoj waldorfské pedagogiky.....	21
4.1.2 Charakteristika waldorfské pedagogiky	22
4.2 Waldorfská mateřská škola	23
4.2.1 Cíle waldorfské mateřské školy.....	24
4.2.2 Obsah práce	25
4.2.3 Spolupráce s rodiči	26
4.2.4 Rituály součástí slavnosti	26

Praktická část

5	Slavnosti slavené ve waldorfské mateřské škole	28
5.1	Jarmarky – adventní, velikonoční	28
5.2	Narozeninová slavnost	30
5.3	Slavnosti v průběhu školního roku	30
5.4	Shrnutí	41

Praktická výzkumná část

6	Metodika výzkumu	42
6.1	Dotazová metoda	42
6.2	Sběr dat	42
6.3	Charakteristika a cíl použité metody	42
6.3.1	Řízené rozhovory	43
6.3.2	Administrace dotazníků	44
7	Cíle a stanovení hypotéz	45
7.1	Zpracování dat	45
7.1.1	Výzkumný vzorek	46
7.1.2	Grafické znázornění výsledků dotazníkového šetření	47
7.1.3	Shrnutí výsledků	57
7.2	Diskuse	60
	Závěr	60
	Použitá literatura	61
	Seznam zkratk	64
	Seznam příloh	65

Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem zvolila téma Slavnosti nejen ve waldorfské mateřské škole. Lidé odedávna slavili různé svátky, tradice, se svou rodinou, obcí po celý rok. Písň, veselky ale i náboženské rituály obohacovaly život našich předků a předávaly se z pokolení na pokolení. Slavnosti zachycují všední i sváteční život lidí, zvyky, řeč, atmosféru i dynamičnost. A proč právě slavnosti ve waldorfském školství? Waldorfská pedagogika mi před lety učarovala, začala jsem pracovat ve waldorfské mateřské škole a tak podrobným studováním významu a historie slavností si sama ujasním poslání a smysl konkrétních slavností. Některé zvyklosti a obyčeje provádíme a ani neznáme jejich význam, jejich praktikování je povrchní, bez prožitku. Je to zřejmě způsobeno pozměněnými hodnotami ve společnosti, uspěchaností a civilizací. Waldorfská pedagogika vyzdvihuje důležitost pravidelnosti, jistoty a řádu spolu s pospolitostí, radostí a hlubokým prožitkem, které se nám nabízejí právě v přírodním koloběhu oslav lidových tradic a svátků.

Teoretická část

1 Slavnosti

Co to vlastně je slavnost? Podle otevřené encyklopedie Wikipedie „*slavnost je zvláštní nebo mimořádná společenská událost, která bývá zpravidla pořádána na oslavu či vzpomínku na nějakou konkrétní osobu. Slavnosti mohou být také pořádány k připomenutí nějaké významné společenské události. Slavnosti se téměř vždy pořádají za účasti většího počtu osob. Mohou mít různou formu. Od lidových veřejných veselí až po události čistě soukromé a pro veřejnost zcela uzavřené. Často bývají spojeny s konzumací jídla a pití a mohou mít ráz recepce, slavnostní hostiny, slavnostní večere či slavnostního oběda apod. Slavnosti mohou být také spojeny s různými typy*

společenských obřadů. Může se jednat jak o události velmi veselé (tzv. veselice), tak i o akce velice smutné až pochmurné – smuteční slavnosti.“¹

Ve všeobecné encyklopedii Diderot je popsána slavnost liturgická jako „*obecně radostná součást kultu ve významných bodech posvátného času s bohatými obřady. Oslavuje především nejvýznamnější události dějin spásy, oslavy hlavních patronů zemí, národů ap. Vedle slavnosti liturgické se slaví též liturgický svátek – významná připomínka a oslava.*“² Svátek je zde uveden jako „*slavnostní den; v českých zemích původně spojeno s církevním kalendářem a cyklem zemědělských prací, později připojeny i památné dny (výročí historických událostí a osobností). Běžné ve všech kulturách.*“³

Pod pojmem slavnost si tedy představují svátky, tradice, zvyklosti, rituály, ale i další významné dny v koloběhu roku. D. Šottnerová ve své knize *Lidové tradice*⁴ zdůrazňuje důležitost lidové kultury. Lidová obřadnost je pamětí národa, písňe, lidové tance, zvyky, slovesnost a předměty mohou být zdrojem poznání, cenným dědictvím, radostí a tvořivou inspirací právě pro současnost.

1.1 Význam slavností

K základním potřebám člověka patří potřeba sdružovat se. V pradávných dobách lidé vytvářeli společenství, skupiny, rody, a to proto, že člověk je tvor společenský. Prostředkem ke stmelování rodiny či obce byly rituály, zvyky a tradice, spjaté s přírodou, mýty a vírou lidí. Vnášely do života jistý řád a pravidelnost, pospolitost, mravní hodnoty, ale také radost. *Ty nejstarší zvyky a obyčeje vycházely z dlouhodobých pozorování proměn v přírodě v souvislosti se změnami ročních období. Takovým způsobem vzniklo mnoho pohanských zvyků a obyčejů.*⁵ I dnes lidé hledají různé způsoby, prostředky a motivace, které mohou sbližovat a spojovat. Doba nedávno minulá se podepsala na povědomí lidí, oslava křesťanských svátků se nehodila. Původní

---

¹WIKIPEDIE – otevřená encyklopedie. *Slavnost*. [online]. [cit. 22. 2. 2011]. Dostupný z WWW. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Slavnost>.

² *Všeobecná encyklopedie Diderot*, díl 7. Praha: Diderot, 1999. ISBN 80-902555-9-0. Str. 165.

³ *Tamtéž*, str. 342.

⁴ Srov. ŠOTTNEROVÁ D. *Lidové tradice*. Olomouc: Rubico, 2008. ISBN 978-80-7346-096-9, str. 7

⁵ ŠOTTNEROVÁ D. *Adventní čas*. Olomouc: Rubico, 2006. ISBN 80-7346-050-5, str. 5

zvyky a tradice dodržují nejvíce lidé starší generace. Definici tradice shrnul ve Slovníku filozofických pojmů Jan Sokol: „*tradice je souhrn myšlenkových, duchovních, uměleckých i praktických vědomostí, dovedností a postojů, které se předávají z generace na generaci a tím udržují, prohlubují a rozmnožují. Tradice je tedy duchovní či kulturní dílo, které nemá žádného autora, není prosazováno žádnou mocí či autoritou, a přitom stále žije a působí. Podstatná složka náboženství, kultury, civilizace i výchovy.*“⁶ Stejně jako pro dospělé, i pro děti je setkávání se s druhými lidmi nepostradatelné pro rozvoj jáství. Jednou z institucí věnující se práci s dětmi, zaměřenou na uchování a rozvíjení lidových tradic a kulturních hodnot je waldorfská mateřská škola, kterou popisují v kapitole 4.2.

1.2 Všeobecný význam slavností a vývoj v kulturně historickém pohledu

Naši předkové byli závislí na přírodě, zdrojem obživy byla půda. Jejich život tedy určoval rytmus přírody, vztah k zemi, slunci a vodě se projevil v opakujících se výročních obřadech a zvycích. *Člověk s mocností přírody nebojoval, chtěl si ji naklonit a projevovanou úctou usiloval o její přízeň, aby zvýšil svou naději na úspěch: vlastní zdraví, dobrou úrodu a plodnost dobytka.*⁷ Svátky a slavnosti jsou bytostně spjaty s časem. Na vznik svátků měly vliv každoročně se opakující proměny v přírodě, pravidelná střídání ročních období s dobou zimního a letního slunovratu, jarní a podzimní rovnodennosti. Přírodní cykly se odrazily v periodicitě svátků a obřadů. Míra posvátnosti je u jednotlivých svátků různá. Svátky spojené se zemědělstvím a rolnictvím prolínající se s tradičními slavnostmi, obřady a zábavami směřují ke zdaru v hospodaření a ve společenském životě. Tato podstata se nevytratila ani při propojení se svátky křesťanskými.⁸

---

⁶ SOKOL J. *Malá filozofie člověka a Slovník filozofických pojmů*. Praha: Vyšehrad, 2007. ISBN 978-80-7021-884-6. Str. 390.

⁷ MOTLOVÁ M. *Český rok od jara do zimy*. Praha: Fortuna Libri, 2010. ISBN 978-80-7321-522-4. Str. 7

⁸ Srov. FROLEC V. a kol. *Vánoce v české kultuře*. Praha: Vyšehrad, 1988. ISBN 33-758-88. Str. 19

1.3 Lidová kultura

Lidová kultura je nevyčerpatelnou pokladnicí inspirace, ale i platnou normou etickou, morální a národní.⁹

O vlivu křesťanství na lidové zvykosloví, lidovou víru, tedy rysy kultury, které vytvářejí národní tradici, píše Vlastimil Vondruška v knize *Církevní rok a lidové obyčeje*: „*Evropská kultura, evropské myšlení a vlastně celá evropská civilizace jsou těsně spjaty s křesťanstvím. V nejrůznějších etapách dějin byla právě křesťanská víra zastáncem státnosti, nositelkou národního jazyka a kultury.*“¹⁰ Vše, co lidé konali, oč usilovali, se odehrávalo v opakujícím se rámci církevního roku. Cílem mé práce není bádát v archivních kronikách o původech svátků; literatury na téma obřadů, slavností a svátků je velké množství. Mým záměrem je poukázat na souvislost mezi prožíváním slavností, které se týká právě dětí a jejich rodin (tím i celé naší společnosti), a předáním lidové kultury, tedy toho nejlepšího, co nám předkové vytvořili. Cyklus lidových svátků probíhá za účasti lidových vrstev a lze jej tedy označit jako svátky spoluúčasti. Trvalou hodnotou lidových svátků zůstávají estetické složky, morální působení, citové napětí a vliv na soudržnost a stabilitu společnosti. Tím plní funkci společenských regulátorů.¹¹ O spojitosti slavností se socializací dítěte se zmíním v kapitole 3.

1.4 Slavnosti jsou součástí kultury společenství od samého počátku.

S rozvojem společnosti se společenský život vymezuje na všední den vyplněný prací a na svátek spojený s uvolněním, radostí a fyzickým odpočinkem. V lidové kultuře dříve mnohdy nebyla hranice mezi všedním a svátečním ostrá, tradiční slavnosti a obřady probíhaly v době svátků i pracovních činností, měly symbolický charakter. V čase všedním se předkové zabývali starostí o každodenní chléb, panovala úspornost, účelnost a přehlednost. Čas sváteční měl člověka ponořit do tajemství světa, do jeho vlastní existence a duchovní podstaty. Naplňoval významem čas všední každodennosti. Prožívání svátků roku bylo a stále je jedním ze zdrojů jistoty, orientace a pocitu

---

⁹ Srov. VONDRUŠKA V. *Církevní rok a lidové obyčeje*. České Budějovice: Dona, 1991. ISBN 80-85463-03-2. Str. 2

¹⁰ Tamtéž, str. 2.

¹¹ Srov. FROLEC V. a kol. *Vánoce v české kultuře*. Praha: Vyšehrad, 1988. ISBN 33-758-88. Str. 19.

zabydlenosti ve vlastní kultuře.¹² Prožitím roku v pravidelném opakování procesů v přírodě a obrazech naší kultury můžeme s dětmi navázat přirozený vztah ke světu a k sobě samým. Slavností může být tradice Vánoc nebo Velikonoc, ale také rodinná oslava, či oslava narozenin v mateřské škole.

2 Pojetí slavností v koncepci RVP PV

Prvním článkem výchovně vzdělávací soustavy je předškolní výchova. Jejím úkolem je doplňovat rodinnou výchovu, zajistit dítěti prostředí s dostatkem mnohostranných a přiměřených podnětů k jeho aktivnímu rozvoji a učení.¹³ Do svého působení zahrnuje nejmladší část naší generace, během níž děti získávají základní poznatky, vytvářejí si postoje a současně se rozvíjí jejich city.

RVP PV je dokument, který „vymezuje hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku.... Stanovuje elementární vzdělanostní základ, na který může navazovat základní vzdělávání, a jako takový představuje základní východisko pro tvorbu školních vzdělávacích programů i jejich uskutečňování.“¹⁴ Základem je pocit bezpečí, jistoty a spokojenosti, učení má probíhat formou prožitku a zkušeností, na základě činností. Hlavní význam má spontánní sociální učení, založené na principu přirozené nápodoby a poskytování vzorů chování a postojů. Pedagog by měl dítě učit vnímat základní lidské, morální a společenské hodnoty, umožnit dítěti vytvářet a zaujímat postoje k sobě, svému okolí a učit je žít ve společenství s ostatními.

2.1 Vzdělávací program waldorfské mateřské školy

Ve zpravodaji Pedagogická orientace¹⁵ píše V. Václavík o zpracování a schválení Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání jako o důležitém kroku pro změny v českém školství. Příznivci a propagátoři waldorfského

---

¹² SMOLKOVÁ T. *Slavíme s dětmi svátky*. Velké Bílovice: TeMi, 2009. ISBN 978-80-87156-40-7. Str. 11.

¹³Srov. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: VÚP, 2006. ISBN 80-87000-00-5. Str. 7.

¹⁴Tamtéž, str. 6.

¹⁵Srov. *Pedagogická orientace*, Brno, 2007, roč. 17, č. 4.

školství mohou tedy využít příležitosti ve svobodném prostředí pro uplatnění vlastní propracované koncepce. Myšlenky waldorfské pedagogiky je u nás možné v předškolním vzdělávání realizovat a rozvíjet v souladu s platnou legislativou, což konkrétně znamená respektovat zásady kurikulární politiky a v tomto duchu připravit v mateřské škole školní vzdělávací program. Cíle a záměry výchovy uvedené v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání jsou kompatibilní s mnoha cíli a záměry výchovy v duchu zásad R. Steinera. Je obdivuhodné, jak myšlenky staré téměř sto let jsou pro přípravu školního vzdělávacího programu aktuální.

Waldorfská pedagogika je důsledně obrácena k dítěti, klade důraz na osobnost učitele, prostředí, a na kvalitu všeho, co se v okolí dítěte děje. Významné je utváření pospolitosti dětí, rodičů a učitelů.¹⁶

2.2 Soulad RVP PV s konanými slavnostmi v programu waldorfské mateřské školy

Vzdělávací obsah v RVP PV je strukturován na základě přirozených interakcí do pěti oblastí. Tyto vzdělávací oblasti jsou vzájemně činnostně propojeny, prostupují a vytvářejí společně fungující celek. Slavnosti ve waldorfské mateřské škole se staly nedílnou součástí programu.

2.3 Slavnosti jsou zahrnuty v RVP PV do všech oblastí.

V oblasti **Dítě a jeho tělo** je záměrem stimulovat růst dítěte, podporovat jeho fyzickou pohodu, rozvoj jeho pohybových i manipulačních dovedností, zlepšovat jeho tělesnou zdatnost, pohybovou a zdravotní kulturu a vést ho ke zdravým životním návykům a postojům. Mezi okruhy činností, které jsou předškolním dětem nabízeny ve spojitosti se slavnostmi, patří každodenní přirozený pohyb v rámci činností, pohybově taneční činnosti, činnosti relaxační a odpočinkové, rukodělné činnosti naplňující náladu

---

¹⁶ Srov. SMOLKOVÁ T. *Dítě v úctě přijmout*. Praha: Maitrea, 2007. ISBN 80-903761-2-6. Str. 56.

různých období roku – např. pečení chleba, martinských rohlíčků, práce na zahradě nebo setí jarního oseníčka.

V RVP pro předškolní vzdělávání jsou do oblasti **Dítě a jeho psychika** zahrnuty podoblasti:

Jazyk a řeč – zde se pomocí prožitku v náladě prožívaného období, se proniká do podstaty mluveného slova, např. básně a písně vztahující se ke konkrétnímu období, či svátku, rytmus nesoucí náladu.

Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace – významné je poznání jevů a poznatků v podobě smyslových vjemů, informací o světě, lidském působení. V nabídce nechybí například přímé pozorování přírodních i kulturních objektů i jevů v okolí dítěte, manipulace s předměty, zkoumání jejich vlastností nebo experimenty s materiály. Tyto činnosti mají napomáhat ke zdokonalování manuálních dovedností, obohacování vědomostí a prohlubovat u dětí zájem o tvořivou práci. Údiv a úcta dospělých ke světu může děti inspirovat k učení.

Sebepojetí, city, vůle – slavnosti napomáhají ve veřejném prostředí i v prostředí mateřské školy harmonizovat spektrum vzájemných sociálních vazeb bez vnějšího hodnocení výsledků činnosti dítěte. Velkým pomocníkem jsou příběhy, pohádky či společné prožívání svátků, oslavy narozenin apod.

V oblasti **Dítě a ten druhý** je záměrem pedagoga podporovat utváření vztahů dítěte k jinému dítěti či dospělému, obohacovat vzájemnou komunikaci a zajišťovat pohodu těchto vztahů. Pomocí prožívání slavností, svátků se vyprávějí příběhy, zpívá se, tvořivě se pohybuje, hraje se divadlo, ručně a umělecky se tvoří – to vše oslovuje dětské srdce. Tyto činnosti povzbuzují fantazii, představivost, zájem o učení a poznání okolního světa.

V oblasti **Dítě a společnost** se jedná se například o činnosti, ve kterých se u dítěte prohlubuje poznávání pravidel společenského soužití, rozvíjí se jeho kulturně společenské postoje, návyky, vytváří se u něj povědomí o existenci jiných kultur a národů a dítě se seznamuje s místem a prostředím, v němž žije. Do této oblasti patří vytvoření prostředí, ve kterém se mohou setkávat lidé různých kultur, vyznání. Také je

důležitá snaha o porozumění původních kulturních obrazů, vzájemné setkávání a porozumění, hledání původních kořenů. Patří sem také přirozená pozorování, sledování událostí v obci, prožití svátků, dodržování lidových tradic a zvyků. Tyto zájmové činnosti utvářejí a formují estetické vztahy dětí ke společnosti a k přírodě. Pro esteticko-výchovnou činnost jsou významné všechny aktivity, ve kterých se uplatňuje estetický vztah ke skutečnosti, zvláště pak vlastní tvořivé aktivity, které přinášejí nové a emocionálně cenné zážitky a prožitky. Jedná se o činnosti výtvarné, hudební a literárně dramatické, slovesné, výtvarné, hudební, hudebně pohybové, činnosti podněcující tvořivost a nápaditost dítěte, jeho estetické vnímání i vyjadřování.

V oblasti **Dítě a svět** se jedná se o činnosti, ve kterých se dítěti nabízí přirozené i zprostředkované poznávání přírodního okolí, sledování rozmanitostí a změn v přírodě – počasí, přírodních jevů, rostlin, živočichů, ovzduší a ročních dob. Významnou možností nacházení ohleduplného a ochraňujícího vztahu k přírodě je celé spektrum slavností.

2.4 Slavnost, součást naší kultury

Často je slyšet hlasy varující před citovou prázdnotou člověka v civilizované společnosti. Toto nebezpečí je nejhroživější v období dětství, kdy se člověk utváří po stránce citové. Nenaučí se cítit a citově prožívat, pokud mu to neukážeme a neumožníme. Za jeden z prostředků, jenž má paralyzovat tyto důsledky lidské civilizace, je považováno umění a kultura. Slovo kultura pochází z latiny a odvozuje se od *colere* – pěstovat. O významu kultury pojednává J. Sokol ve své knize *Malá filozofie člověka: Kultura je to, co se neudělá, nenaroste samo a o co je třeba se starat, vytrvale, soustavně a cílevědomě. S vědomím, že výsledky nepřijdou hned. Kultura je oblast silně individuální, s velkým rizikem, odvahou a odpovědností. Tvořiví lidé se odlišují od okolí a nemají to v něm lehké. Přitom je dnes zcela jasné, že právě tvořivost je největším bohatstvím společnosti.*¹⁷ A jsme to právě my, učitelé, od koho se děti dovídají o pokladech naší lidové kultury.

Obecně řečeno, kultura uzpůsobuje člověka pro život mezi lidmi, pomáhá mu se začleněním do společnosti, do určité její kasty, vrstvy, generace. Děje se tak především

---

¹⁷Srov. SOKOL J. *Malá filozofie člověka a Slovník filozofických pojmů*. Praha: Vyšehrad, 2007. ISBN 978-80-70214-88-6. Str. 251.

socializací osobnosti, výchovou, vzděláváním, zapojováním do tradic a zvyklostí.¹⁸ Než si podrobně o svátcích, tradicích a slavnostech povíme, podívejme se, co to socializace je a co o ní napsali odborníci.

3 Socializace

Socializace je téma všech pedagogů. Proces socializace je v odborné literatuře pojímán jako základní vývojový proces pro nutný předpoklad vývoje, který poskytuje jedinci jeho personální i předmětné prostředí. Socializace se netýká jen dětství, je to celoživotní proces, během kterého dochází postupně k začleňování jedince do společnosti. Prof. Zdeněk Helus¹⁹ socializaci definuje jako „...proces utváření a vývoje člověka působením sociálních vlivů a jeho vlastních aktivit, kterými na tyto sociální vlivy odpovídá: vyrovnává se s nimi, podléhá jim, či je tvořivě zvládá.“ Děje se tak: začleňováním člověka do mezilidských vztahů, zapojováním do společných aktivit a integrováním člověka do společensko-kulturních poměrů. Jinak řečeno, socializace je působením společnosti na jedince, aby od dětství přijímal za své sociokulturní normy soužití, vyrovnal se s nimi a tvořivě zvládal. „Životaschopným a plně rozvinutým ve své druhové, lidské kvalitě se jedinec stává tím, že se socializuje; že přejímá kulturu a civilizaci za své, stává se její součástí, činí z nich regulátory svého života.“²⁰

Prof. Jiří Dunovský²¹ socializaci popisuje jako „...tvořivý děj, na kterém se člověk sám aktivně podílí. Jde výslovně o vzájemnou součinnost osobnosti a sociálního prostředí.“

Prof. Zdeněk Helus²² popisuje sociální vlivy, které na socializaci jedince působí:

- Druzí lidé, se kterými se jedinec stýká, ztotožňuje a srovnává
- Sociální skupiny, vyznačující se vzájemnými pouty, atmosférou a stylem soužití
- Společenské, kulturní, hospodářské a politické poměry, ovlivňující hodnotovou orientaci jedince

---

¹⁸Srov. HELUS Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1168-3. Str. 30.

¹⁹ Tamtéž, str. 71.

²⁰ HELUS Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-628-5. Str. 208.

²¹ DUNOVSKÝ J. *Sociální pediatrie*. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-254-9. Str. 77.

²² Srov. HELUS Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-628-5. Str. 207.

- Zvyklosti a pravidla, životní způsoby

Prof. Milan Nakonečný vidí socializaci jako „*vysoce komplexní proces, začínající v novorozeneckém věku v rodině, pokračující ve škole a v zaměstnání, determinovaný masmédií, ale i příslušností k různým skupinám pracovním, zájmovým a dalším. Základy vytváří tak zvaná primární socializace, uskutečňující se u dítěte od jeho raného dětství v rodině v procesu rodinné výchovy, která je současně mediátorem vlivu dané kultury; cílem rodinné kultury je totiž uvést dítě do příslušného kulturního prostředí, naučit je orientaci v tomto prostředí plném symbolů a společenských standardů. Na tuto primární socializaci pak navazuje další společenská instituce, škola...*“²³

V předškolním období se v oblasti socializace společně podílí rodina i mateřská škola.

3.1 Socializace v rodině

Rodina je nejstarší primární společenskou skupinou, prochází ve své historii neustálými změnami. Rodina představuje biosociální systém, který hledá a nachází své místo ve společnosti a je společností ovlivňován a formován.²⁴

V průběhu prvního roku života dítěte je pro harmonický průběh procesu socializace nejdůležitější získání pocitu základní důvěry ve své okolí a v sebe.

V rodině se odehrává jeden z nejdůležitějších úseků života dítěte, kdy se k vědomí vlastní existence nezávislé na druhých přidává vědomí společenského okruhu, do něhož patří spolu s vědomím i společenské hodnoty, které pro lidi v tomto okruhu má. Rodiče jsou primárními vychovateli, jejich láska by měla být ideálně bezpodmínečná.²⁵

Václav Břicháček v publikaci J. Dunovského Sociální pediatrie uvádí, že základním předpokladem pro budoucí postupnou a samostatnou orientaci dítěte v okolí a pro poznávání světa se stává citová vazba mezi matkou a dítětem. Na kvalitu interakce matka-dítě a její prospěch pro rozvoj dítěte se zaměřoval John Bowlby. Dokazoval, že

---

²³ NAKONEČNÝ M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9. Str. 104

²⁴ Srov. DUNOVSKÝ J. *Sociální pediatrie*. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-254-9. Str. 92.

²⁵ Srov. MATĚJČEK Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál 1996. ISBN 80-7178.494-X. Str. 39.

vztah matka-dítě je nejvýznamnější událostí raného vývojového období, že je základem pro všechny další sociální vztahy a určující pro vývoj psychické struktury.

Dalším socializačním procesem jsou rodičovské postoje, určující míru a kvalitu emocionálního přijetí dítěte a tím i jeho postavení ve společenském okruhu.

Je důležité, aby podněty z prostředí byly pro dítě čitelné, aby rozumělo chování svých dospělých. Rodiče se často setkávají s tím, že dítě vyžaduje určité rituály. Ritualizace opakujících se situací dává dítěti možnost lépe je pochopit a vyznat se v nich. Co to vlastně rituály jsou, si povíme v kapitole 4.2.4.

Marie Vágnerová o socializaci píše ve *Vývojové psychologii*:²⁶ Základní způsoby sociálního chování si dítě osvojuje v rodině. Naučí se zde komunikovat, vnímat projevy jiných lidí a vcítit se do jejich nálady, respektovat jejich potřeby, ale i ovládat vlastní emoce, uplatňovat vlastní názory, používat přijatelné varianty řešení konfliktních situací atd. Rodina je základní sociální skupinou, je spojena výlučností svých vztahů, soužitím, sdílením přítomnosti, společné aktivity, ale i očekáváním a plánováním společné budoucnosti. Vztahy mezi členy rodiny jsou pro dítě velmi důležité. Pokud jsou tyto vztahy pozitivní, dítě se může cítit bezpečně, je pro ně snazší brát v úvahu potřeby jiných lidí. Jistotu rodinného zázemí potvrzuje sdílení každodenního života i výjimečných situací, rodinných rituálů apod., které její členy spojují a jsou zdrojem zážitků, tvořících rodinnou historii, v níž má dítě své důležité místo (např. vzpomínky na narozeniny, výlet, Vánoce apod.).

3.2 Socializace v mateřské škole

„Vázanost na rodinu a na dospělé se postupně uvolňuje, předškolní věk lze charakterizovat jako období přípravy na život ve společnosti.“²⁷

Socializace předškolního dítěte sice stále probíhá především v rodině, ale dítě se již musí přizpůsobovat požadavkům jiného sociálního prostředí. Zdeněk Matějček v publikaci *J. Dunovského Sociální pediatrie*²⁸ píše o zařazení dítěte do mateřské školy jako o významném sociálním mezníku. Předškolní děti se učí žádoucím způsobům chování, především prosociálního, respektujícího práva ostatních. Osvojují si základní

²⁶ Srov. VÁGNEROVÁ M. *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8. Str. 202-235.

²⁷ Tamtéž, str. 210.

²⁸ Srov. DUNOVSKÝ J. *Sociální pediatrie*. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-254-9.

normy chování, s nimiž se postupně ztotožňují. Dítě vstupuje do společnosti, a aby se přizpůsobilo jejím nárokům, musí si osvojit nové sociální dovednosti, rozvíjejí se základy prosociálních vlastností. Musí se naučit rozumět druhým a ovládat své vlastní projevy, aby bylo pro jiné lidi přijatelné. V mateřské škole i v kontaktu s vrstevníky mají děti možnost rozšiřovat svou sociální síť.

V knize Lenky Šulové *Předškolní dítě a jeho svět* se zabývá O. Lescarret²⁹ otázkami sebeocení, socializace v rodině a následné školní úspěšnosti. Na budoucí sociální ukotvení chování ve spojitosti se školní úspěšností se významně podílí rodina a její vnitřní vztahy. Škola (myšleno i mateřská) má ve vztahu s rodinnou kulturou spojit všechny významy, hodnoty a uplatňování schopností dítěte, tím připravit dítěti potěšení v aktivitách nabízených školou. Zdeněk Matějček uvádí v též publikaci³⁰ specifickou úlohu mateřské školy rozvoj prosociálních vlastností. Dítě se uvolňuje z vázanosti na nejužší rodinné prostředí a jako další činitel vstupují druhé děti. Dítě vchází do kontaktu s lidmi mimo rodinu, s lidmi do té doby třeba neznámými. Aby dítě dosáhlo optimální socializace, musí z chráněného prostředí rodiny ven, do světa. Ovšem nikoliv skokem, ale postupně. K tomu nám mohou posloužit právě slavnosti, pořádané mateřskou školou ve spolupráci a s účastí rodiny.

4 Waldorfská pedagogika a její stěžejní součást – slavnosti

Waldorfská pedagogika se řadí mezi alternativní školy. Co je to vlastně alternativní škola? Obecný termín pokrývající všechny druhy škol (soukromé i státní, veřejné), které mají jeden podstatný rys: odlišují se od hlavního proudu standardních (běžných, normálních) škol určité vzdělávací soustavy. Odlišnost může spočívat ve specifických obsahů vzdělávání, organizace a metod výuky, hodnocení vzdělávacích výsledků žáků aj. Pojem alternativní škola nelze tedy vztahovat pouze k alternativním

---

²⁹ Srov. ŠULOVÁ L. a kol. *Předškolní dítě a jeho svět*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0752-2. Str. 251.

³⁰ Tamtéž, str. 458.

školám, resp. k typu zřizovatele školy, protože nestandardní mohou být i některé školy státní.³¹

Výraz „alternativní“ má svůj původ v latinském „alter“ - jiný, opačný, změněný. Alternativní vzdělávání je odlišné od tradičního vzdělávání např. v metodách výuky a v přístupu k dětem. Každý druh alternativní školy má své vlastní rysy, které se v druhých nemusí vyskytovat.

Z pedagogického a didaktického hlediska se o charakteristiku alternativní školy pokusili němečtí autoři Klassen a Skiera:³²

- 1) Škola je zaměřena **pedocentricky**. Výchova se zaměřuje na osobu dítěte v souladu s individualitou dítěte.
- 2) Škola je **aktivní**. Nejvyšším cílem je rozvoj aktivity a odpovědnosti žáka, nepostradatelné jsou umělecké, kreativní činnosti a tělesný rozvoj. Škola uplatňuje vyučovací formy např. formu rozhovoru, skupinové a individuální práce, projektové vyučování.
- 3) Škola usiluje o **komplexní výchovu** dítěte. Vedle intelektuálního rozvoje i emoční a sociální rozvoj dítěte.
- 4) Škola je chápána jako **živé společenství**. Formy a postupy výchovy a vzdělávání jsou tvořeny jak žáky, tak i učiteli a rodiči.
- 5) Škola je chápána podle principu „**z života pro život**“. Cílem je zapojení dětí do světa práce a úsilí nad rámec školní třídy.

U nás pojal charakteristiku alternativních škol Sup:³³

- usilují především o humánní přístup k dítěti
- koncipují výchovu na základě spolupráce učitelů, dětí a rodičů
- sledují přirozený a zdravý vývoj dětí
- posilňují individuální přístupy k učení
- cílevědomě rozvíjejí komunikační pedagogiku

³¹ Srov. PRŮCHA J., WALTEROVÁ E., MAREŠ J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8. Str. 16.

³² Srov. PRŮCHA, J. *Alternativní školy*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-072-3. Str. 11-18.

³³ Tamtéž, str. 11-18.

Alternativnost se může týkat obsahu, metod i organizačního systému. Důraz na individuální rozvoj dětské osobnosti, desítky let potlačované kolektivistickým přístupem, se pro výchovnou teorii i praxi stal znovu aktuálním. Výchovné cíle v předškolním vzdělávání jsou zaměřeny na výchovu osobnostně orientovanou na dítě.³⁴

Společným východiskem představitelů alternativních pedagogik (waldorfské a montessoriovské), byla kritika tradičního školství v 19. století. Šlo především o kritiku způsobu učení, který byl příliš mechanický, při kterém si děti vštěpovaly učivo pasivně a dále o kritiku autoritativních a donucovacích metod - hrozeb, trestů aj. Nová škola prosazuje humanizaci, nový přístup k dítěti, komunikativnost, partnerský přístup, přirozený způsob života s instinkty a přírodou.³⁵

4.1 Waldorfská pedagogika

4.1.1 Vznik a vývoj waldorfské pedagogiky

Waldorfská pedagogika vychází z myšlenek Rudolfa Steinera, rakouského filozofa, pedagoga, umělce a sociálního myslitele, který se zabýval zákonitostmi vývoje dítěte, proměn jeho vztahu ke světu a postupně se probouzejícími schopnostmi poznávání.³⁶ První škola podle jeho ideí byla založena v roce 1919 ve Stuttgartu a tím byl položen počátek rozvoje hnutí škol, které dnes patří k nejrozšířenějším alternativním školským systémům ve světě.

Organizace školy měla být uspořádána k rozvíjení individuálního nadání, tělesného, duševního a duchovního života, nezávisle na společenských podmínkách. Učební plán, obsah i metody výuky waldorfské školy vychází z antroposofické antropologie Rudolfa Steinera. Antroposofie není obsahem výuky, ale je součástí vzdělávání waldorfských pedagogů. Vycházejí z ní výchovné postupy, antroposofie je

---

³⁴Srov. KOLLÁRIKOVÁ, Z., PUPALA, B. *Předškolní a primární pedagogika*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-585-7. Str. 137.

³⁵Srov. BEČVÁŘOVÁ, Z. *Kvalita, strategie a efektivita v řízení mateřské školy*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-221-8. Str. 13.

³⁶Srov. SMOLKOVÁ, T. *Dítě v úctě přijmout*. Praha: Maitrea, 2007. ISBN 80-903761-2-6. Str. 9.

chápana jako „*duchovní, nikoli materialistická věda, vycházející z poznávání duchovního světa*“.³⁷

V roce 2000 existovalo asi 1800 waldorfských mateřských škol ve 49 zemích všech kontinentů. V ČR waldorfské školy vznikají od roku 1990, v současné době pracuje 8 waldorfských mateřských škol disponujících mezinárodním statutem, řada jednotlivých tříd působících v rámci větší mateřské školy a několik iniciativ k založení dalších mateřských škol. Vzdělávací program byl schválen roku 1996.

4.1.2 Charakteristika waldorfské pedagogiky

Waldorfská pedagogika od doby svého vzniku prokázala svoji životaschopnost v různých společenských podmínkách i kulturách. Waldorfské školy jsou od počátku charakterizovány jako volné (svobodné), nestátní a všeobecné. U nás v porevoluční době svého vzniku byly zařazeny do pokusného programu školního vzdělávání. Charakter této pedagogiky je však dle místních kulturních a společenských podmínek originální, waldorfské hnutí tak získává na přirozenosti a rozmanitosti.³⁸ Slavnosti konané ve waldorfských mateřských školách přirozeně odráží národní kulturu.

Důležitým prvkem je pěstování humanity, a lidskosti, tolerance a porozumění druhým. Práce s dětmi je tak zaměřena na probouzení vlastního myšlení, soucítění, vůle vedoucí k zodpovědnosti a vlastní tvůrčí realizaci. Pro waldorfskou pedagogiku předškolního věku je důležité připravit podmínky a pečovat o to, aby mohl být zdravý organismus zdravým nástrojem individuality.³⁹ Waldorfská pedagogika je propracovaným systémem, výchovně vzdělávacím ideálem je považována existence všech stupňů waldorfských škol od mateřského centra přes waldorfskou mateřskou školu, na ni navazuje základní škola a dovršuje střední škola, tzv. lyceum.

Podstatným prvkem waldorfského vzdělávání je společenství. Waldorfské školy se snaží být celistvým organismem, do něhož jsou zapojeni žáci, učitelé i rodiče,

---

³⁷HRADIL, R. *Průvodce českou antroposofií*. Hranice: Fabula, 2002. ISBN 80-86600-00-9. Str. 14.

³⁸Srov. POL, M. *Waldorfské školy: izolovaná alternativa, nebo zajímavý podnět pro jiné školy?* Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1097-5. Str. 15.

³⁹Srov. SMOLKOVÁ, T. *Dítě v úctě přijmout*. Praha: Maitrea, 2007. ISBN 80-903761-2-6. Str. 11.

společným cílem je vzdělávání. Spolupráce školy a rodičů bývá intenzivnější a pro rodiče náročnější než v jiných školách. Společné školní akce, jichž se účastní i rodiče, jsou páteří školního roku, a mnohé žákovské aktivity, které jsme zvyklí vnímat jako mimoškolní, se odehrávají v rámci škol.

Uspořádání v mateřské škole podléhá rytmu, který nás obklopuje. Rytmus dne je podřízen rytmu týdne a ten zase rytmu celého roku.

Waldorfská pedagogika se snaží být otevřena světu, široké veřejnosti a nejvíce těm nejbližším, kteří se nacházejí v její blízkosti.

4.2 Waldorfská mateřská škola

Důležitým prvkem v předškolním období je rytmus a řád, který dítěti dodává pocit bezpečí, jistoty a zakořeněnosti. Již Jan Amos Komenský upozornil na některé z významných momentů, kterých je zapotřebí se při výchově dětí držet. Idea Komenského odpovídá jedné z idejí waldorfské pedagogiky: založit výchovu na znalosti jeho přirozeného vývoje, vývoje tělesného a duševního, tedy harmonické rozvíjení vnitřních vloh bez násilného zasahování okolí.⁴⁰

Zpráva komise UNESCO *Vzdělávání pro 21. Století* vymezila čtyři pilíře rozvoje každého jedince: učit se poznávat, učit se jednat, učit se být společně a učit se být. Podobně formuloval kdysi Komenský: poznat sebe a svět, ovládnout sebe a povznést se k Bohu. Naším úkolem je zajistit, aby naše vzdělávací instituce byly skutečnými dílnami lidskosti, motivujícími člověka k celoživotnímu učení, schopnými rozvíjet sociální vztahy a pěstovat vůli pro tvůrčí činnost.

Základní myšlenky, cíle a obsah práce waldorfské mateřské školy dle S. Koťátkové:⁴¹

- a. Na lidském vědění nejsou podstatné informace, ale **zkušenosti**. Zkušenosti jsou celostně vnímaný prožitek, tj. i tělesně, jsou tak trvaleji zapsány do našeho vědomí.

---

⁴⁰Srov. KOMENSKÝ J. A. *Informatorium školy mateřské*. Praha: SPN, 1964. Str. 10-30.

⁴¹Srov. KOŤÁTKOVÁ, S. *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1568-1. Str. 167-169.

- b. Duševní vývoj dítěte je závislý na tělesném vývoji. Čím více toto respektujeme, tím lépe budeme vychovávat.
- c. Malé dítě nejedná na základě porozumění, ale jeho jednání je vázáno na smyslové vjemy (co vidí, slyší, čeho se dotýká) nebo reaguje na procesy vlastního já - žízeň, hlad, pohyb. Vyžadování vybavení příkazů a zákazů je pro dítě nepřiměřená zátěž.
- d. Dítě je soustředěný a vnitřně aktivní pozorovatel, má potřebu napodobovat, a to buď přesně, nebo podobným způsobem.
- e. V prvních sedmi letech mají děti dar bezprostředního vcítění se do činnosti a výrazových prostředků lidí, kteří je obklopují. Tak se také učí mateřské řeči.
- f. V předškolním věku dominuje ve výchově princip napodobování, kterému můžeme vyjít vstříc díky praktické výchově.
- g. Vychovatelé nejsme tím, co dětem říkáme, ale tím, co před nimi každodenně děláme.
- h. Výchova napodobováním klade podstatně vyšší nároky na dospělého jakožto vychovatele, než výchova autoritativní. Autoritu si ponecháme po sedmém roce věku dítěte.
- i. Příliš raná autoritativní výchova omezuje vznik vlastních zkušeností dítěte. Vzniká určitý automatismus, který může přejít v celoživotní pasivitu a podřízenost pravidlům někoho jiného.
- j. Vznik a fungování waldorfské školy i mateřské školy má být vždy výsledkem svobodné iniciativy a spolupráce učitelů s rodiči.

4.2.1 Cíle waldorfské mateřské školy

Jedním z cílů je vytvořit prostředí a obklopit dítě takovými lidmi, aby se mohlo přirozeně aktivně projevat a mělo kvalitní příležitost napodobovat jednání dospělých ve svém okolí. Dítě má mít svobodu pro svůj odlišný dětský vývoj, pro možnost napodobovat co vidí a a pomocí fantazie se tvořivě projevat.

Dalším z cílů je zapojovat děti do veškerého dění, což stimuluje jejich vůli po zkoušení a dokončování. Součástí je citový prožitek ze společného konání a ze své spoluúčasti, tím probouzí u dětí zájem a rozvíjí představy.

Důležitým cílem je také maximální propojování mezi vedením mateřské školy a rodiči a umožnění jim podílet se na aktivitách dětí a spolupracovat na jejich výchově.

4.2.2 Obsah práce

- Převládající metoda práce je činnost. Učení přímou činností, hrou, prací a prožitkem.
- Škola je vybavena nábytkem, hračkami i pomůckami zásadně z přírodních materiálů. Interiér má charakteristické barevné pastelové tóny, které navozují příznivou atmosféru.
- Jednou ze společných činností je malování, modelování a práce s potravinou.
- Používání pohádkových příběhů, kde nejdůležitější jsou v pohádkových postavách naznačené lidské vlastnosti.
- Zpěv a eurytmie jsou další činnosti, které vedou k radosti z pohybu, rytmu a podněcují fantazii.
- Volná hra je každodenní součástí výchovy dětí, dítě při ní má svobodu volby. Hru si má dítě hluboce prožít, není řízena ani hodnocena, produkuje tvůrčí fantazii.
- Pedagogická práce má další zdroje zakotvené v rytmu dne, týdne, v ročních obdobích a svátcích.
- Učitel má vytvářet přirozené, láskyplné, bezpečné a veselé prostředí. Být aktivním přístupem k životu a práci dítěti vzorem. Měl by vytvářet otevřené a spolupracující prostředí pro rodiny všech dětí.

Učitel má vytvořit atmosféru souznění, spolupráce a zájmu. Má se soustředit na nejlepší poznání každého dítěte, na rozvoj jeho individuálních schopností, manuálních a uměleckých předpokladů. Nesnažit se dítě měnit, ale ponechat mu jeho dispoziční vklady a rozvinout jeho tvořivost a fantazii.

Východiskem činností v mateřské waldorfské škole je přirozené prožívání běhu roku, dějů, které jsou součástí života dítěte a kdy se dítě samo může cítit součástí přírodních procesů a proměn během roku.⁴²

Principy metody práce v těchto třídách vycházejí z antroposofie, jejímž cílem je člověk chápaný ve své celistvosti jako bytost tělesná, duševní a duchovní. Jednotlivými fázemi prochází dítě osobitým a způsobem, proto by měla být dětem zajištěna široká škála činností k rozvoji lidských vlastností a schopností. Proto se v mateřské škole snaží zajistit některé činnosti v úzké spolupráci s rodiči, aby byly posilovány patřičné složky jejich osobnosti. Důležité místo zde má rytmus.

4.2.3 Spolupráce s rodiči

Spolupráce pedagogů s rodiči je důležitá, pro zdravý vývoj dítěte. Bez aktivního zapojení rodičů do chodu mateřské školy by se mnohé činnosti jen stěží udály. Vztahům mezi rodiči a školou napomáhají nejen individuální rozhovory a konzultace ve škole, ale též kontakty při přípravě třídních akcí výletů, škol v přírodě a při podílu rodičů na organizaci slavností školy. Několikrát v roce mají rodiče příležitost společné účasti pomocí slavností, konaných v mateřské škole či mimo ni. Rodiče mají značné kompetence v celkovém chodu školy prostřednictvím spolku rodičů, jehož dílem je pomáhat při řešení výchovných a vzdělávacích úkolů školy i při jejím materiálním vybavování a zdokonalování.

4.2.4 Rituály součástí slavností

„Rituál je společenský obřad, sestávající se ze stereotypizovaných činností prováděných v určitém čase na určitém místě s primárním cílem posílit solidaritu

---

⁴² Srov. SMOLKOVÁ, T. *Dítě v úctě přijmout*. Praha: Maitrea, 2007. ISBN 80-903761-2-6. Str. 15.

skupiny. ⁴³ Patří sem např. společné shromáždění k uctívání předků, křesťanské procesí či rodinná oslava Vánoc.

Rytmus a rituály, které jsou součástí slavností, dodávají dětem pocit bezpečí. Rytmicky fungují živé organismy, i lidé se mohou lépe cítit dodržováním přirozených biorytmů.

Rituály bývaly a často jsou vázané na náboženství, v historii lidstva měly své důležité místo. Vytvářejí rámec, který pomáhá překonávat obtížná období v lidském životě.⁴⁴

Pro rituály je typická určitá neměnnost v čase a ve způsobu provádění. Časem a vývojem mohou ztratit původní smysl, pokud je neobohatíme o aktuální obsah.⁴⁵ Pro děti mají význam v podobě společného naladění, jistoty v pevném řádu, ukotvení v čase, možnosti uplatnění nesmělých a méně aktivních dětí, vytváření prosociálních vzorů, budování pocitů sounáležitosti se skupinou. „*Některé rituály jsou samy vyslovením určité morální normy, která se opakováním zvnitřňuje.*“⁴⁶ Rituály patří do waldorfské mateřské školy, druhem rituálů jsou tradiční slavnosti – probíhají ve stejném způsobu ve stejném čase.

---

⁴³DOHNALOVÁ M., MALINA J. *Slovník antropologie občanské společnosti*. Brno: Cerm, 2006. ISBN 80-7204-349-8. Str. 560.

⁴⁴Srov. MERTIN V., GILLERNOVÁ I., HOSKOVCOVÁ S. a kol. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-627-8. Str. 231.

⁴⁵Srov. KAUFMANNOVÁ-HUBEROVÁ G. *Děti potřebují rituály*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-203-3. Str. 9-29.

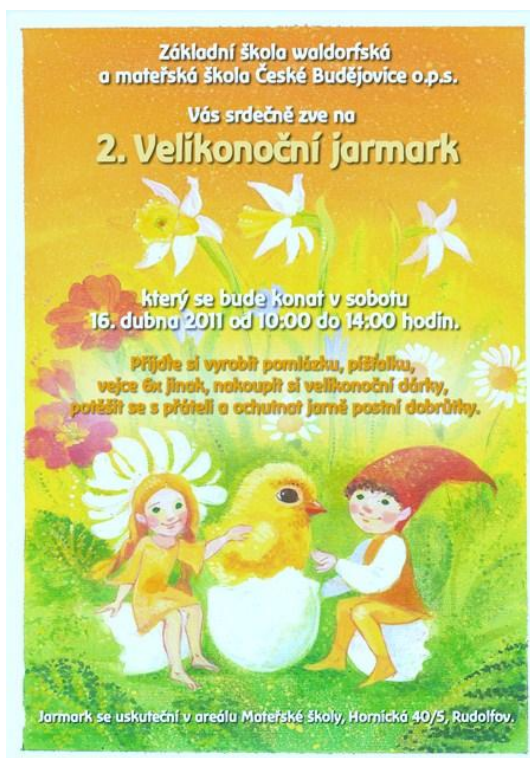
⁴⁶SVOBODOVÁ E. *Prosociální činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2007. ISBN 80-86307-39-5. Str. 75.

Praktická část

5 Slavnosti slavené ve waldorfské mateřské škole

V praktické 1. části se zabývám tradičními slavnostmi, slavenými v mateřské škole pracující na principech waldorfské pedagogiky, opakujícími se pravidelně po každý rok. Jde o slavnosti, které podléhají ročnímu období a o slavnosti narozeninové, či jarmareční. Slavnosti probíhají po celý školní rok, jarmareční slavnosti se konají v době adventní a velikonoční, narozeniny v průběhu celého roku.

5.1 Jarmarky – adventní, velikonoční

Jarmarky jsou typickou a vyhlášenou akcí waldorfských škol na celém světě. Konají se většinou vždy během adventních a velikonočních svátků. Jde o společnou akci dětí, rodičů, učitelů i přátel a pozvaných hostů školy, kteří ji společnými silami připravují. Celá škola se na jeden den promění ve velké barevné a rušné tržiště. Stánky

uvnitř tříd i v prostorách zahrady obsadí děti, rodiče a učitelé, aby prodali vlastnoručně vyrobené předměty, ozdůbky a další maličkosti.

Smyslem jarmarků je oživení lidových tradic a řemesel. Již naši předkové se dříve scházeli na pravidelných trzích – buď týdenních, nebo na jednorázových jarmarcích, které se vztahovaly k nějakému svátku či období. Každé městečko mívalo svůj významný svátek, na který uspořádalo oslavy doprovázené trhem. Probíhala zde směna zboží. Kupci a prodavači sem přijížděli i z velké dálky, nabízeli i vzácné a cizokrajné zboží. Na trhu se prodávalo vše, co bylo potřeba v hospodářství i v domácnosti. Rolníci i řemeslníci sem přiváželi to, co vypěstovali a vyrobili. Jarmarky byly též důležitým komunikačním místem, kde bylo možné dozvědět se veškeré novinky. Ve stejném duchu probíhají i jarmarky, které pořádá waldorfská škola spolu s mateřskou školou. Vyrábí se, tvoří, směňuje, setkává se, povídá, oblažují se smysly. Jarmarky jsou také jedinečnou příležitostí přiblížit široké veřejnosti prostředí školy, aktivity dětí a učitelů.

Adventní i velikonoční jarmark ve waldorfské škole je již tradiční záležitostí, která v předvánočním a velikonočním čase znovu a znovu těší srdce žáků, rodičů a přátel školy. Rodiče i děti mají možnost nejen nakupovat dárečky pro své nejbližší a známé, ale také si vlastnoručně vyrobit originální drobnůstky v dílničkách, popovídat si s přáteli a na chvíli se zastavit. V den konání jarmarku se škola naplní sváteční atmosférou, jejíž součástí je také např. možnost posezení v čajovně či kavárně a ochutnání dobrot, které ochotně a s láskou připravují rodiče a děti.

Prodávají se zde především ručně vyráběné hračky (šité panenky, skřítkové, míčky, zvířátka z přírodních materiálů, filcované výrobky, batikované ubrusy, pletené oblečení), ozdoby, oblečení z ovčí vlny, knihy, přírodní kosmetika, jiné drobnůstky (přáníčka, průsvity na okna). Součástí jarmarků jsou i tvořivé dílničky nejen pro děti – např. zdobení perníčků, výroba svíček z včelího vosku, výroba sypaných přání, práce s ovčí vlnou, práce s včelím voskem, práce s papírem a dalším materiálem dle typu jarmarku a jiné.

Peníze, které prodejem svých výrobků získají stánky jednotlivých tříd, zůstávají ve fondech příslušných tříd; další část výdělku se věnuje na nákup potřebných věcí do školy, na zajištění přednášek pro rodiče, na výlety dětí, apod. Část výtěžků z jarmarků

také jde na charitu (spolupráce s dětským domovem nebo adopce na dálku). Všichni rodiče jsou o rozdělení peněz a jejich dalším využití informováni na třídních schůzkách.

5.2 Narozeninová slavnost

Slavnost narozenin je ve waldorfské mateřské škole vnímána jako významná událost. Každé dítě – oslavenec má možnost jednou v roce oslavit svůj narozeninový den společně s ostatními dětmi, učitelkou, případně i rodiči. Všechno dění v tento den směřuje k oslavenci. Dítě se dostává do středu pozornosti, zažívá pocit sounáležitosti. Prožívá svůj významný den v okruhu svých kamarádů.

Příprava narozeninového dne je stále stejná, ve třídě se na ní spolupodílejí všechny děti. Po příchodu dítěte – oslavence do třídy se promění v krále/královnu. Obdrží královský plášť a korunu. Ostatní děti společně s učitelkou připraví narozeninový trůn, svíčky, hostinu a dárek v podobě narozeninové knihy, kterou děti malují hned po příchodu do třídy. Oslavenec má ve své knize obrázky od všech přítomných dětí. K nim učitelka přidá také svůj obrázek a sváže jako obrázkovou knihu.

Když je příprava hotová, učitelka čte dětem narozeninový příběh oslavence, sepsaný rodiči. Často v něm rodiče zdůrazňují radostné nebo zlomové okamžiky života jejich dítěte. Mezi dětmi kolují fotografie, o kterých oslavenec vypráví. Společně se zpívají narozeninové písně, hrají hry na přání oslavence, rozbalují dárky a gratuluje. Své blahopřání vyjadřují zpravidla všechny děti, bývá to dojemné a milé.

5.3 Slavnosti v průběhu školního roku

Svátek svatého Václava (28. 9.) a svatého Michaela (29. 9.)

Svátek svatého Michaela i svatého Václava jsou si vzájemně blízké, přicházejí na počátku školního roku, v době adaptace dětí. Přichází podzim, vrchol sklizně úrody. Děti se účastní sklizně plodů, např. obilí se vymlátí, semele na mouku a upeče první chléb. K prvnímu chlebu se přidá víno a svatováclavská hostina je připravena.

Svatý Václav je respektovaným symbolem české státnosti. Má podobu svatého rytíře ve zbroji, patrona českých zemí a ochranného ducha národa. O životě a smrti

Václava I. se dochovalo mnoho legend. Slavná úcta k památce svatého Václava svědčí o tom, čím byl pro náš národ. Kníže Václav je v legendách popisován jako panovník, vévoda české země, křesťanský světec, morální ideál a statečný rytíř. Se svátkem svatého Václava se pojí díkůvzdání za sklizenou úrodu, tzv. posvícení. Dříve si lidé po namáhavých dnech na poli chtěli dopřát radosti a dobrého jídla. Práci zastavili, zpívali, vařili a pekli pro hosty. Také v mateřské škole si děti upečou vlastní chléb z vlastnoručně semleté mouky.⁴⁷ Tato činnost je pro děti opravdovým zážitkem. Chléb je sice v dnešní době úplnou samozřejmostí, málokteré dítě ovšem ví, jaký proces hotovému výrobku předchází.

Slavnost svatého Michaela u nás nemá tradici, ve waldorfské pedagogice má ale své trvalé místo. V naší kultuře je slaven spíše svátek českého knížete Václava. Křesťanský obraz svatého Michaela bojujícího s drakem dává impuls k odvaze k boji, statečnosti a k překonání svých sil. Dětem vyprávíme o statečném princovi, který dostal slunečné dary (korunu, meč a šerpu) a za jejich pomoci se mu podařilo překonat draka. Vhodná je jakákoli pohádka o drakovi a vysvobození se z jeho moci. Symboliku tohoto svátku můžeme přiblížit znázorněním rytíře či draka např. z donesených podzimních plodů.⁴⁸ Každoročně se ve waldorfských mateřských školách koná slavnost svatého Michaela, připravovaná společně s rodiči dětí. Na rodičovské schůzce se domluví termín, místo a koordinátor slavnosti, který má vše na starosti. V mateřské škole si děti vyrobí michaelský meč – dva klacíky svázané provázkem. Slavnost se koná v blízkém lese. Cestou za drakem děti zpívají: „*Až budu silný, silný jako svět, stanu se rytířem chrabrým na pohled....*“ Teprve až v lese, když se cesta proměnila do pěšinky mezi stromy, se u některých dětí začne probouzet strach. Každý z nich si dodává odvahy, aby překonal se zavázanýma očima vytyčenou trasu zlatými kamínky, ale před andělem, od kterého dostane plášť, korunku a meč, některé z nich strach zcela přemůže. Moc dobře totiž znají z pohádek o statečných rytířích, jak je těžké přemoci draka. Teď tam nyní stojí, a má bojovat se svým vlastním strachem. Někdo jde s rozvahou za zvuků draka naprosto hrdě a jiný zas se strachem a roztřeseným krokem nasazuje veškerou odvalu. Nakonec se všem dětem podaří samostatně, či za pomoci staršího kamaráda stezku do dračí sluje zdolat a odnést si odměnu v podobě jablíčka a oříšku.

---

⁴⁷Srov. BESTAJOVSKÝ M. *Velká kniha lidových obyčejů a nápadů pro šikovné ruce*. Brno: Computer Press, 2008. ISBN 978-80-251-1974-7. Str. 140-142.

⁴⁸Srov. SMOLKOVÁ, T. *Dítě v úctě přijmout*. Praha: Maitrea, 2007. ISBN 80-903761-2-6. Str. 79.

Svátek svatého Martina (11. 11.)

Svatý Martin podle staré pranostiky přijíždí na bílém koni a veze s sebou sněhovou nadílku. Podle lidových obyčejů v životě čeledínů a děveček byl tento den důležitý, končila jim roční služba a dostávali odměnu za svoji práci. Další příležitost pro posvícení. Na stole nechyběla dozlatova vypečená husa.⁴⁹

V legendě o svatém Martinovi se vypráví o římském vojáku Martinovi, který jel na koni. U brány města viděl promrzlého žebráka, sehnul se k němu, rozetnul svůj plášť mečem a jednu polovinu mu daroval. Později se Martin stal biskupem a byl prohlášen za svatého. Časově se příběh váže k podzimnímu období, kdy v přírodě ubývá světla a vnějšího tepla. Přijdou však Vánoce – doba, kdy se v našich srdcích hromadí štědrost a láska, toto je symbolizováno právě v Martinově dobrém skutku.⁵⁰ Tato legenda je základem slavnosti sv. Martina, která se koná ve waldorfské mateřské škole. Stejně tak jako u Michaelské slavnosti také tentokrát připravují slavnost společně škola s rodiči. Několik dní před slavností vyrábíme s dětmi lucerny, které nám posvítí na cestu, pečeme martinské rohlíčky. V pozdně odpoledních hodinách slavíme již s rodiči, objeví se i opravdivý kůň s Martinem v sedle, dokonce i žebrák sedící u ohně. Děti se rozdělí o vlastnoručně upečené rohlíčky s žebrákem i se svými bližními. V dávné legendě stejně jako nyní, Martin svým pláštěm ochrání ubožáka před zimou, učiní tím velice významné lidské gesto. Martinský motiv je tedy motivem soucitu, dělení a rozdělení se.

Advent

Čtyřem týdnům před Štědrým dnem se říká adventní. Advent je pro Křesťany obdobím pokání, půstu, rozjímání a modliteb, očekávání příchodu Mesiáše. Slovo advent lze přeložit jako příchod.⁵¹ První adventní nedělí začíná církevní liturgický rok, který není totožný s kalendářním rokem. Adventní období vždy bylo časem předvánočních příprav, krátkých zimních dnů, tajemna a mystiky. Ustálil se zvyk ozdobit adventní věnec se čtyřmi svíčkami a každou neděli zapálit po jedné svíci,

---

⁴⁹Srov. MOTLOVÁ M. *Český rok od jara do zimy*. Praha: Fortuna Libri, 2010. ISBN 978-80-7321-522-4. Str. 214.

⁵⁰Srov. SMOLKOVÁ T. *Slavíme s dětmi svátky*. Velké Bílovice: TeMi, 2009. ISBN 978-80-87156-40-7. Str. 74-75.

⁵¹Srov. VONDRUŠKA V. *Církevní rok a lidové obyčeje*. České Budějovice: Dona, 1991. ISBN 80-85463-03-2. Str. 77.

posedět, popovídat si, pomodlit se. K novodobým adventním tradicím patří pořádání adventních koncertů a charitativních sbírek ve prospěch těch, kteří to potřebují.

Ve waldorfských školách se vítá adventní čas – adventní spirálou. Je to cesta spirálou vytvořenou z větvíček chvojí do středu ke svíci, kterou přináší anděl. K němu postupně přichází jedno dítě po druhém, zapaluje od anděla svícínek a pokládá jej na spirálu. Hořící svícný pro věřící znamenají předzvěst příchodu Ježíše Krista. Advent má náladu tajemství, očekávání, zklidnění. Tuto slavnost připravují v mateřské škole učitelky společně s rodiči, koná se obvykle první adventní neděli vpoledne v prostorách mateřské školy. Atmosféru pokoje doplňuje zpěv koled za doprovodu flétny a houslí.

Svátek svatého Mikuláše (6. 12.)

V předvečer svátku svatého Mikuláše chodíval mikulášský průvod, později z celého průvodu zůstal jen anděl a čert, kteří chodí s Mikulášem dodnes; někde bývaly mikulášské trhy. Kupovaly se na nich potraviny a dárky na vánoce, sušené ovoce, koření, likéry, punč či dárky pro děti.

O svatém Mikuláši existuje mnoho legend, vyprávějí o jeho dobrotě a štědrosti. Žil na přelomu třetího a čtvrtého století, pocházel z křesťanské rodiny. Stal se biskupem, pro jeho zbožný a příkladný život byl lidmi uctívána později prohlášen za svatého. Mikuláš je patronem mnoha povolání, a také ochráncem dětí. Bývá zobrazován v biskupském rouchu a s berlou.

Svátek sv. Mikuláše patří dnes spolu s nadílkou k vrcholům adventních zvyků. V předvečer svátku naděluje dětem jablka, ořechy, a jiné sladkosti. Oslava laskavého a štědrého světce je staré téměř tisíc let a zvyk mikulášské občůzky s nadílkou se drží v české tradici celé věky.⁵²

„Původ nadělování dětem dříve staří vysvětlovali, že podle legendy sv. Mikuláš nějakému potřebnému měštěninu, tři dcery majícímu, pytlík peněz mlčky v noci oknem do komory hodil, tak aby dcery s věnem poctivě rozevdati mohl. Proto prý dívky s radostí a postem toho večera čekají, aby od Mikuláše obdarovány byly.“⁵³ Postava

---

⁵²Srov. VONDRUŠKA V. *Církevní rok a lidové obyčeje*. České Budějovice: Dona, 1991. ISBN 80-85463-03-2. Str. 79.

⁵³ZÍBRT Č. *Veselé chvíle v životě lidu českého*. Praha: Vyšehrad, 2006. ISBN 80-7021-624-7. Str. 464.

Mikuláše se většinou podobá biskupskému rouchu. Na hlavě mívá špičatou čepici s křesťanským křížem a v ruce drží biskupskou hůl se zatočeným horním koncem. Na moudrosti a váženosti mu dodává bílý plnovous. S sebou nosí nůši či košík s dárky pro děti. Vždy vystupuje důstojně a dobrácky. S Mikulášem chodí anděl, který mu pomáhá s nadílkou a zvoněním na zvonek. Anděl mívá dlouhé bílé šaty, na hlavě čelenku s hvězdou a na zádech křídla. Zpravidla nechybí ani čert v huňatém kožichu, s rohy na hlavě a dlouhým vyplazeným jazykem. Řinčí řetězem, má metlu, pytel, působí strašidelně až odpudivě.

Ve waldorfské mateřské škole se slavnost svatého Mikuláše chystá za pomoci rodičů. Je třeba zajistit postavy, kostýmy, dárky v podobě ovoce. Každý rodič napíše Mikulášovi do zlaté nebeské knihy tři dobré skutky, za co je dobré dítě pochválit, co vyzdvihnout, a také tři věci, ve kterých se může dítě zlepšit. Děti jsou na tuto slavnost připraveny, atmosféra je důstojná, lehce radostná, rozhodně se nikdo nestraší.

Vánoce

Vánoce jsou považovány za jedny z nejkrásnějších svátků v roce. Tradice českých Vánoc mají počátky v pohanské době. Zimní slunovrat byl jedním z nejdůležitějších období roku, noc se krátí, den se prodlužuje. Oslavy slunce, věčného světla potlačil vliv křesťanství s narozením Ježíše. Ten symbolizuje pokoru, modlitbu, střídmost ale i nový, lepší život, k němuž se vzhlíží. Adventní období, symbolizované jako očekávání, střídá období uvolnění, vnitřního klidu, tedy Vánoc. Lidé touží po prožití klidu a uspokojení o svátcích Vánoc se svými blízkými. Vánoční svátky dodnes zůstaly hlavním svátkem křesťanů a jejich hlavní poselství – láska k bližnímu je aktuální v každé době.⁵⁴

Dnešní podoba Vánoc je vnímána jako svátky hojnosti, rodiny, štědrosti a splněných přání oproti betlémskému příběhu ve znamení pokoje, míru a lásky. Vyvrcholením Vánoc je očekávaný Štědrý den, ten ale všichni slaví v rodinném kruhu. Vánoce vždy doprovázelo mnoho pověr, zvyků a magična. Původ mají v pohanských dobách. Díky zvykům a rituálům si měli lidé zajišťovat úrodu, zdraví, plodný dobytek. Předpovídali si budoucnost, počasí, věstili osud, budoucí partnery. Mnohé se dochovaly dodnes, např. rozkrajování jablíček, lití olova do vody, házení střevice, pouštění svíček

---

⁵⁴Srov. VONDRUŠKOVÁ A., SVOBODOVÁ E., BUĐÁRKOVÁ I., LEJSKOVÁ P. *Svátky a významné dny v programu MŠ*. Praha: Raabe, 2007. ISBN 80-86307-32-8. Str. 112-115.

ve skořápkách od ořechů po vodě.⁵⁵ Vánoční stromek, jmelí a vánoční rostliny v podobě vánoční hvězdy jsou novodobé symboly, sahající do 19. století.

Příběh o narození Ježíše vypráví o tom, jak Marie s Josefem přišli ze svého domova v Nazaretu do palestinského města Betléma. V tu dobu zde bylo ale velké množství lidí, kteří zde byli kvůli sčítání všeho lidu. Josef s Marií nenašli místo k ubytování, Maria porodila své dítě ve chlévě a uložila ho do jesliček na slámu. Zpráva o narození Ježíše se rychle roznesla, přicházeli jej pozdravit pastýři, mudrci z východu vedeni jasnou hvězdou.⁵⁶ Tento příběh se ve waldorfské mateřské škole každoročně hraje, herci jsou zpravidla rodiče. Je to setkání v předvánočním čase, rodiče dětem zahrají vánoční hru, společně si zazpívají koledy, ochutnají vánoční cukroví a vánočně naladěni odcházejí domů. Příprava vánoční hry je také pomocníkem pro sblížení rodičů. Scházejí se na několika setkáních, plánují a zkoušejí. Výsledkem je radost dětí, které vidí své rodiče ve své mateřské škole v roli herců. Záměrem waldorfské mateřské školy je nabídnout dětem pohled na vánoční čas ve smyslu tradic a zvyků, vycházející z původního křesťanského významu narození Ježíše.

Nový rok (1. 1.) a Tři králové (6. 1.)

Stejně jako Štědrý den, ani Nový rok v mateřské škole oslavit nestihneme. První leden jako začátek nového roku je v Evropě všeobecně přijat v 17. století.

Svátkem Tří králů končí období Vánoc. Je připomenutím králů Kašpara, Melichara a Baltazara, kteří se přišli do Betléma poklonit Ježíškovi, a jejichž prostřednictvím se šířila zpráva o narození prorokovaného Mesiáše. Dříve koledníci převlečení za tři krále chodili od domu k domu, zpívali, kadidlem vykuřovali stavení a kropili svěcenou vodou. Na každé dveře napsali svěcenou křídou datum a písmena K+M+B. Tak byl dům chráněn před pohromou a nemocemi po celý rok.⁵⁷ Dnes je tento svátek spojen nejen s tříkrálovou koledou, ale i charitativní sbírkou.

Ve waldorfské mateřské škole děti během dopoledních činností dramaticky ztvárňují mudrce, zpívají koledy a vzpomínají na prožité Vánoce.

---

⁵⁵Srov. VAVŘINOVÁ V. *Malá encyklopedie Vánoc*. Praha: Libri, 2002. ISBN 80-7277-133-7. Str. 224-232.

⁵⁶Srov. BESTAJOVSKÝ M. *Velká kniha lidových obyčejů a nápadů pro šikovné ruce*. Brno: Computer Press, 2008. ISBN 978-80-251-1974-7. Str. 206-207.

⁵⁷Srov. MOTLOVÁ M. *Český rok od jara do zimy*. Praha: Fortuna Libri, 2010. ISBN 978-80-7321-522-4. Str. 302-306.

Hromnice (2. 2.)

Název Hromnice nemá nic společného s křesťanským pojetím tohoto dne. Církev slaví tento den jako Uvedení Páně do chrámu, kdy 40 dní po narození Ježíše Josef a Marie svého syna zasvětili Bohu. Lidový název Hromnice je ze slova hrom. Naši předkové se před hromem a bleskem chtěli chránit svěceným světlem, k tomu účelu si vyráběli svíce, kterým říkali Hromnice.⁵⁸ Tento zvyk si také připomínáme ve waldorfské mateřské škole výrobou svíce. Vyrábějí se ze zbytků včelího vosku ze svíček z období adventu. Včelí vosk se rozpustí a vyrobí se z něj nová svíce Hromnička.

Masopust

Masopustní období začíná po svátku Tří králů a končí v úterý před Popeleční středou. Je to období nevázaného veselí, zábavy, tancovaček, dobrého jídla. Jako samotný masopust jsou vnímány poslední tři dny před začátkem postního období. K českým obyčejům patří masopustní hry, divadelní představení, průvody maškar, velké hostiny, na kterých nechyběly koblihy, vepřové pečeně, klobásy se zelím a pro děti sladké vrkoče. Termín masopustu se mění podle pohyblivého svátku Velikonoc. Slovo masopust vyjadřuje maso a půst, tj. období střídmosti v zábavě a stravování, které bude následovat.⁵⁹ Masopustní průvody maškar jsou živou tradicí dodnes. Konají se masopustní veselice, dětské karnevaly. Masopustní masky jsou rozmanité, některé se

⁵⁸Srov. ŠOTTNEROVÁ D. *Lidové tradice*. Olomouc: Rubico, 2009. ISBN 978-80-7346-096-9. Str. 14.

⁵⁹Srov. MOTLOVÁ M. *Český rok od jara do zimy*. Praha: Fortuna Libri, 2010. ISBN 978-80-7321-522-4. Str. 311-312.

objevují pravidelně, vznikají však i nové, parodující známé osobnosti nebo napodobující známé dětské hrdiny.

V mateřských školách se karnevaly dnes běžně konají, realizace maškarní veselice patří k velmi oblíbeným. V naší waldorfské mateřské škole se k masopustní veselici připojují rodiče, chystají občerstvení v podobě ovoce a koblih, objeví se mezi nimi i klaun či tradiční medvědář. Společně se dovádí uvnitř i venku, a pokud počasí přeje – veselým kouskům při jízdě v kufru či neckách na zasněženém kopci je přáno. Děti si chystají masky doma nebo v mateřské škole, společně pečeme masopustní koláčky a po zásluze sníme.

Popeleční středou začíná čtyřicetidenní období půstu a rozjímání.

Vynášení Smrti a přinášení léta

Na smrtnou neděli – čtrnáct dní před Velikonocemi bývalo zvykem uvítat jaro a vynést ze vsi bohyni smrti a zimy, které říkali Morana, jinde Mořena nebo Mařena. Vynášení Smrti je prastarý obyčej, je spojovaný s nástupem jara a s jarní rovnodenností. Patří mezi nejstarší zvyky, má vážný, dramatický podtext spjatý se symbolikou lidské smrti či oběti. S církevními svátky nemá nic společného. Postupem času se z magického rituálu stala zábava dětí a mládeže, někde se dochovala do dnešní doby.⁶⁰

---

⁶⁰ Srov. LANGHAMMEROVÁ J. *Lidové zvyky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-525-0. Str. 49.

Ve waldorfské mateřské škole se každoročně na tuto slavnost všichni těší, děti ustrojí loutku ze slámy, košile a zástěry, ozdobí pentlemi a přivážou ji na tyčku. Společně s rodiči, učiteli a přáteli se vynese Smrtka Morana z mateřské školy. Za doprovodu zpěvu a říkadel se dojde ke splavu. Dospělí Mořenu zapálí a hodí ji do řeky, aby se zima polekala a nevrátila dříve než za rok zpátky. Tímto je zima zažehnána, jaro přivítáno.

Velikonoce

Velikonoce jsou současným jazykem nazývány Svátky jara. Ovšem pro křesťany jsou nejvýznamnějšími svátky v roce. Jsou spojené s památkou umučení, vzkříšením a zmrtvýchvstání Krista. Silnou tradici měly velikonoce již v předkřesťanské době, tento svátek souvisel s pastýřím a obětováním mladých zvířat, především beránka. Souvisí pravděpodobně i se sedmidenním svátkem Pesach, kterým si připomínali Židé vysvobození z Egyptského zajetí. Velikonoce se slaví po jarní rovnodennosti, nejbližší neděli po prvním jarním úplňku.⁶¹

V církevním kalendáři předchází velikonočním svátkům čtyřicetidenní půst, který začíná po masopustu a končí Velikonoční nedělí. Z hlediska lidových zvyků je nejdůležitější poslední postní týden, nazývaný pašijový. Na zelený čtvrtek zazvonily kostelní zvony naposledy, zůstaly tiché až do soboty. Velký pátek je dnem smutku, podle starých zvyků se v kostelích hrají pašijové hry. Je to den smutku, rozjímání a přísného půstu. Bílá sobota je dnem světla – kněz zapaluje paškál a od plamene paškálu si věřící zapalují své svíce. Také je dnem znovuzrození, rozeznívají se znovu zvony. O velikonoční neděli, tzv. boží hod chodí věřící do kostela na slavnostní bohoslužbu, doma chystají sváteční rodinný oběd. Na stole nechybí mazanec, vařená vejčička, velikonoční nádivka a beránek. Velikonoční pondělí je ze všech svátků nejveselejší. Chlapci i muži obcházejí s pomlázkou. Všechny dívky i ženy dostanou našleháno, aby byly po celý rok zdravé a pilné. Odměnou za pomlázku jsou barevná, nebo malovaná vejčička.⁶²

---

⁶¹ Srov. ŠOTTNEROVÁ D. *Lidové tradice*. Olomouc: Rubico, 2009. ISBN 978-80-7346-096-9. Str. 31.

⁶² Srov. TRNKOVÁ K. *Český rok. Z babiččina kapsáře*. Praha: Studio Trnka, 2009. ISBN 978-80-87209-25-7. Str. 12-14.

K tradici Velikonoc patří zdobení vajíček. V České republice existuje velké množství technik zdobení – batikování, zdobení voskem, slámou, leptání, škrabání, používání drátku, kovu, textilu.

Velikonoce ve waldorfské mateřské škole se prožívají tradičním hrami, pečením jídášů, mazance či beránka, zdobením kraslic, splétáním proutků, pěstováním sazeniček apod. Nechybí velikonoční jarmark, o kterém se zmiňuji v kapitole 5.1. Velikonoční svátky mají hlavně duchovní rozsah, symboliku nového života, poselství naděje, víry a lásky.

Den matek

Den matek připadá na druhou neděli v květnu, jde o mezinárodní svátek. Patrně navazuje na středověké křesťanské tradice, týkající se oslav mateřství Panny Marie. V českých zemích se stal novodobou tradicí po roce 1989.⁶³

Oslava Svátku matek je vnímána jako jedna z nejvýznamnějších v mateřské škole. Napomáhá tomu jistě souvislost s mateřstvím, mateřskou láskou, prožívání vztahu s nejbližší osobou. Často se v mateřských školách konají besídky pro maminky právě ke Dni matek. Ne však ve waldorfské mateřské škole. Zde se snažíme o rozvíjení citlivosti k mamince i dalším osobám během denních činností. Hrajeme si na maminku, vyprávíme si o ní, připravujeme pro ni různé výrobky, upečeme koláč, do přáníčka napíšeme přání každého dítěte právě pro tu svou maminku. Důležité je naplnit srdce dítěte, dárečky si předá mamince doma samo.

Den dětí

Den dětí je mezinárodní svátek, slaví se v mnoha zemích světa. V českých zemích se slaví 1. června. V mateřských školách má dlouholetou tradici. *Den dětí má upozornit na práva a potřeby dětí.*⁶⁴ Mateřské školy pořádají pro děti různé výlety, pohybové programy, slavnosti, soutěže. Také ve waldorfské mateřské škole má tento svátek své místo. Slaví se v podobě zahradní slavnosti. Nechybí napečené dobroty, ovoce, rodiče jsou převlečeni v maskách pohádkových postav. Na zahradě čeká na děti spousta her a

---

⁶³ Srov. VONDRUŠKOVÁ A., SVOBODOVÁ E., BUĐÁRKOVÁ I., LEJSKOVÁ P. *Svátky a významné dny v programu MŠ*. Praha: Raabe, 2007. ISBN 80-86307-32-8. Str. 68.

⁶⁴ VONDRUŠKOVÁ A., SVOBODOVÁ E., BUĐÁRKOVÁ I., LEJSKOVÁ P. *Svátky a významné dny v programu MŠ*. Praha: Raabe, 2007. ISBN 80-86307-32-8. Str. 74.

aktivit, nechybí legrace a pobavení. Každý si užije podle své vůle, nejde o soutěžení ani soupeření. Přijede divadélko, které potěší malé i velké kamarády či starší sourozence.

Letnice

Letnice začínají sedmou nedělí po Velikonocích, jde tedy o pohyblivý svátek. Křesťanský motiv je v Seslání Ducha svatého na apoštoly, církve to považuje za den svého vzniku. V sobotu před svatodušní nedělí hospodyňky uklízely domácnosti, zdobily je květy, větvičkami lípy nebo zelenými ratolestmi, věřily, že Svatý duch přiletí do stavení v podobě holubičky a usadí se na nich.⁶⁵

Letnice jsou charakterizované také mnoha zvyky, obyčeji a tradicemi, např. Jízda králů, Otevírání studánek, Královničky. Tyto zvyky z předkřesťanské doby zřejmě souvisely s letním slunovratem, magické obřady měly zajistit dobrou úrodu, zahánět krupobití, povodně. Jedním z obřadů je Otvírání studánek, které se slaví ve waldorfské mateřské škole. Je to společná slavnost mateřské školy s rodiči a přáteli. Všichni společně se vydají ke studánce v lese, aby ji po zimě očistili a otevřeli. Děti v mateřské škole upečou letniční koláčky, na louce upletou věneček z pampelišek pro studánkovou vílu. Vydají se v průvodu v čele s královničkou – nejstarší děvčátko ze třídy – ke studánce, kde na ně čeká studánková víla. Ta děti prosí o vyčištění studánky. Tanečkem po hladině by si umazala šaty v zakalené studánce, a tak usedá u břehu a smutně zpívá

---

⁶⁵Srov. SMOLKOVÁ T. *Slavíme s dětmi svátky*. Velké Bílovice: TeMi, 2009. ISBN 978-80-87156-40-7. Str. 48.

svou písničku. Děti lopatkami a hráběmi vyčistí zanesenou studánku. Víla studánku odemkne stříbrným klíčem a tím probudí životodárný pramen síly a osvěžení.

Svátek svatého Jana (24. 6.)

Podle křesťanského kalendáře tomuto období vládne postava svatého Jana Křtitele. Jan Křtitel byl poustevníkem, prorokem a kazatelem. Přesvědčoval lidi o očistění od hříchů křestem, které prováděl v řece Jordánu. Pod záštitou tohoto významného světce se praktikují staré zvyky, které mají pohanský původ. Vztahují se k slunovratu (21. 6.), lidé věřili, že v tuto chvíli slunce ztrácí svou moc nad magickými silami země. Ty mohou otvírat poklady země, ovlivňovat kouzelnou moc rostlin. O svatojánské noci se pálily ohně, pletly se svatojánské věnečky, sbíralo se svatojánské koření – byliny natrhané vpozdvečer svátku svatého Jana.⁶⁶ Také ve waldorfské mateřské škole děti sbírají na louce byliny, pletou z nich věnečky, do kterých večer našeptají své bolístky či těžkosti a rituálně vhodí do ohně. Slavnost připravují rodiče, koná se vpozdvečer svátku sv. Jana. Pro děti nachystají cestičku ke skřítkovi, který má pro ně přichystaný poklad v podobě drahých kamenů. U ohně se nejen zahřejí, ale uvaří i pravý léčivý svatojánský čaj z devatero bylin – kopřiva, máta, černý bez, divizna, podběl, mateřídouška, heřmánek, malinové a ostružinové listí.

5.4 Shrnutí

Dětem prožívání slavností a rituálů napomáhá k orientaci ve světě, jsou zdrojem jistoty a síly, napomáhají optimálnímu vývoji. Slavnosti prožívají pomocí pohádkových příběhů, písniček a her. Slavnosti jsou též pomocníkem ke spolupráci rodičů a s mateřskou školou. O tom, jak se rodiče podílejí na přípravách a samotné realizaci slavností, a jestli je to pro ně nějakým způsobem významné, popisují v další praktické výzkumné části této práce.

---

⁶⁶ Srov. VONDRUŠKA V. *Církevní rok a lidové obyčeje*. České Budějovice: Dona, 1991. ISBN 80-85463-03-2. Str. 67.

Praktická výzkumná část

6 Metodika výzkumu

6.1 Dotazová metoda

Pro svůj výzkum jsem zvolila metody řízeného rozhovoru a dotazníkovou metodu, ve kterých se zaměřuji na slavnosti konané v mateřských školách.

Vytvořila jsem dva druhy dotazníků – jeden byl určený učitelkám, druhý rodičům. Tyto dva dotazníky se od sebe výrazně neliší, otázky jsou určeny cílové skupině. Mají zjistit, jaké slavnosti se slaví v mateřské škole a jestli slavnosti mají nějaký význam. Dotazníky obsahovaly otevřené i uzavřené otázky. Informace z dotazníků mám ze šesti mateřských škol.

6.2 Sběr dat

Sběr dat se uskutečnil v období listopad 2010 – únor 2011. Vybrala jsem waldorfskou mateřskou školu, ve které jsem pracovala, dále církevní mateřskou školu a mateřské školy s tradičním programem. Většina mateřských škol byla v jihočeském kraji, také se mi podařilo provést výzkum v mateřské škole Stonava s polským vyučovacím jazykem na severní Moravě. V jihočeském kraji probíhal výzkum v MŠ Rudolfovo pracující na principech waldorfské pedagogiky, MŠ Adamov, MŠ Protivín – jedna třída, církevní MŠ České Budějovice – dotazníky rodičům z jedné třídy, učitelkám všem. Návratnost u rodičů byla v některých MŠ nízká, proto jsem v poslední mateřské škole Dobrá Voda poprosila vedoucí učitelku o oslovení rodičů osobně s prosbou o vyplnění dotazníku na dobrovolném uvážení v prostorách MŠ. Návratnost pak byla téměř 100%. 26 dotazníků pro učitelky mi vyplnily spolužačky - učitelky MŠ.

6.3 Charakteristika a cíl použité metody

Dotazová metoda řízeného rozhovoru je založena na mluvené komunikaci tazatele a respondenta. Otázky jsou formulovány předem a ve stejném znění i pořadí jsou předkládány respondentům.⁶⁷

---

⁶⁷ Srov. PRŮCHA J. *Pedagogický výzkum*. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-132-3. Str. 51.

Dotazníková metoda je shromažďování informací od respondentů, tj. osob, kterým jsou dotazníky určeny.⁶⁸

6.3.1 Řízené rozhovory

Metoda řízeného rozhovoru mi sloužila k získání informací o mateřských školách - zda připravují slavnosti v rámci programu mateřské školy a zda se zapojují rodiče do příprav, tak jako ve waldorfské MŠ. Řízený rozhovor byl veden s učitelkou, která dále zajišťovala administraci dotazníků kolegyním a rodičům. Administraci dotazníků učitelkám a rodičům ve waldorfské mateřské škole, kde pracuji, jsem provedla sama.

Na otázku č. 1 *Kolik rodičů se zapojuje do slavností*, respondenti shodně odpovídali, že naprostá většina. Výpovědi respondentů ze všech typů zkoumaných MŠ se neodlišovaly. Zapojení ovšem mimo waldorfské MŠ znamená to, že *se přijdou na slavnost podívat, anebo se aktivně účastní slavnosti*, kterou připravila učitelka.

V otázce č. 2 *Zapojené jsou matky, otcové nebo prarodiče* byly odpovědi také shodné – účastní se rodiče i prarodiče.

Na otázku č. 3 *Konkrétní činnosti vykonávané rodiči*

MŠ církevní – rodiče se účastní slavností tak, že se přijdou na slavnost připravenou učitelkou podívat a také se do slavnosti sami aktivně zapojují. Na narozeninovou slavnost přináší občerstvení.

MŠ Protivín – slavnosti se konají formou společných setkání v době adventu a Velikonoc. Rodiče tvoří společně s dětmi i učitelkou v MŠ, slavnost navrhuje i připravuje učitelka.

MŠ Dobrá Voda – rodiče nosí finanční dary, nebo požadovaný materiál. Společnou slavností je Den dětí. Probíhá v odpoledních hodinách na školní zahradě. Rodiče se přijdou podívat, mohou přijít i se sourozenci. Další společnou slavností je Vánoční besídka, kdy rodiče přinesou napečené cukroví, shlédnou představení dětí a společně posedí u vánočního stromku.

MŠ Stonava – rodiče připravují občerstvení, masky, případně hry pro děti.

---

⁶⁸ Srov. SOMR M. *Základní metody výzkumu*. Studijní podpora.

MŠ Adamov – maminky pečou cukroví, přijdou na besídku, přichystají kostýmy apod. Tatínkové se přijdou jen podívat. Rodiče hrají na hudební nástroje při vánoční besídce, tvoří společně s dětmi při adventním zvonění.

Na otázku č. 4 *Kde tyto činnosti vykonávají (doma, v MŠ,...)*, byly odpovědi respondentů rozličné podle slavností. Doma chystají občerstvení, masky pro děti v MŠ s učitelkou při společných tvořivých setkáních.

Na otázku č. 5 *Míra zodpovědnosti a samostatnosti*

4 – rodiče sami slavnost naplánují, zrealizují

Objevila se jednou odpověď u církevní MŠ. Sice se rodiče pravidelně přicházejí na slavnosti připravované učitelkou podívat a aktivně účastnit, jednou ale také sami slavnost naplánovali a zrealizovali.

3 – rodiče slavnost připravují a realizují spolu s MŠ

Neobjevila se odpověď.

2 – rodiče napomáhají při přípravě a realizaci

V MŠ Dobrá Voda a Stonava.

1 – rodiče se na slavnost přijdou podívat

V MŠ Protivín a Adamov

0 – rodiče se neúčastní slavnosti

Neobjevila se odpověď.

6.3.2 Administrace dotazníků

Do každé mateřské školy, kterou jsem si zvolila pro svůj výzkum, jsem vyhotovila dva typy dotazníků s uzavřenými i otevřenými otázkami jak pro samotné učitelky, tak pro rodiče.

Výzkumu se zúčastnilo celkem 174 respondentů. Celková návratnost byla 72%.

7 Cíle a stanovení hypotéz

V následující praktické části si kladu za cíl zjistit, jaké slavnosti se konají v různých typech MŠ, jaký význam mají pro samotné pedagogy, kteří je pořádají, a jaký význam mají pro rodiče. Předpokládám, že mezi školkami budou rozdíly.

Pokud rozdíly naleznou, pokusím se je dále specifikovat. Předpokládám, že se rodiče do slavností určitou měrou také sami zapojují, proto se zaměřím i na rozdíly v míře zapojení rodičů. Pro účely výzkumu jsem si tudíž stanovila následující dvě hypotézy.

H 1: V odpovědích na význam slavností pro rodiče nejsou rozdíly mezi MŠ.

H 2: Zapojení rodičů do slavností v různých typech MŠ se neliší.

7.1 Zpracování dat

Data byla zpracována statisticky, odpovědi rodičů i učitelek jsou přeneseny do grafické podoby.

Rozdíly v odpovědích respondentů na položené otázky byly zhodnoceny pomocí mnohorozměrné ordinační analýzy dat metodou přímé gradientové analýzy hlavních komponent (Redundancy analysis, RDA) v programu CANOCO⁶⁹. Tato metoda je analogická k jednorozměrné analýze variance, ovšem pro mnohorozměrná data. Matice respondentů („samples in Canoco terminology“) a jejich odpovědi pro jednotlivé proměnné, např. svátky a slavnosti konané v mateřské škole („species in Canoco terminology“) byla vztažena k matici příslušnosti respondentů k třem typům zaměření mateřských škol (tradiční, církevní, waldorfská). Průkaznost rozdílu odpovědí respondentů mezi tradiční, církevní, waldorfskou MŠ byla testována pomocí Monte Carlo permutačního testu s 499 opakováními (*P* značí dosaženou hladinu významnosti statistického testu).⁷⁰ Významnost ordinačního modelu byla zhodnocena pomocí F

⁶⁹ ter BRAAK C. J. F. and ŠMILAUER P. *Canoco reference manual and user's guide to Canoco for Windows*. Software for canonical community ordination (version 4). Centre for Biometry, Wageningen. 1998.

⁷⁰ ter BRAAK C. J. F. and ŠMILAUER P. *Canoco reference manual and user's guide to Canoco for Windows*. Software for canonical community ordination (version 4). Centre for Biometry, Wageningen. 1998.

statistiky, která uvádí poměr variability, vysvětlené modelem (dělené počtem parametrů modelu), a nevysvětlené (dělené počtem reziduálních stupňů volnosti). Výstup byl graficky zpracován v podobě ordinačních diagramů. Programem *CanoDraw for Windows. 4.0.* Ordinační diagram současně ukazuje vzájemné vztahy (skóre) jednotlivých položek (odpovědí) testu, pomocí modrých šipek a vysvětlujících charakteristik (typ MŠ) pomocí červených trojúhelníků. Šipky mířící stejným směrem odpovídají položkám (odpovědím), pro které je předpovězena velká pozitivní korelace, naopak šipky ukazující do opačných směrů patří proměnným s velkou negativní korelací. Čím je šipka slavnosti kratší, tím je slavnost univerzálnější, tj. objevuje se pak ve všech typech MŠ.

Program neobsahuje nastavení v českém jazyce, proto jsou slova označující jednotlivé položky obvykle bez interpunkčních znamének.

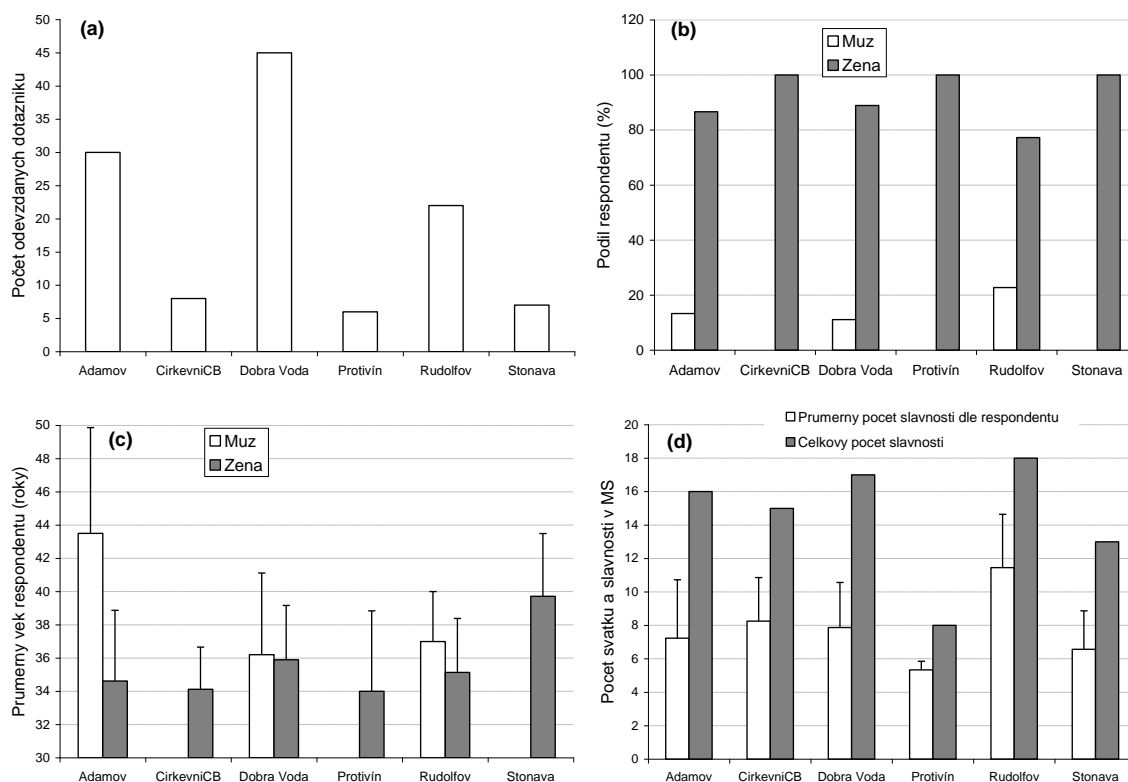
Zvláště byly hodnoceny odpovědi rodičů a pedagogů.

7.1.1 Výzkumný vzorek

	učitelky dotazníky		rodiče dotazníky		%
		vraceno		vraceno	
Dobrá Voda	6	6	50	45	90
Stonava	2	2	7	7	100
Církevní CB	11	11	20	8	40
Adamov	3	3	30	30	100
Rudolfov	6	6	28	22	78
Protivín	2	2	15	6	40
Ostatní	26	26	0	0	0
Celkem	56	56	150	118	78

Tabulka č. 1 návratnost dotazníků.

7.1.2 Grafické znázornění výsledků dotazníkového šetření

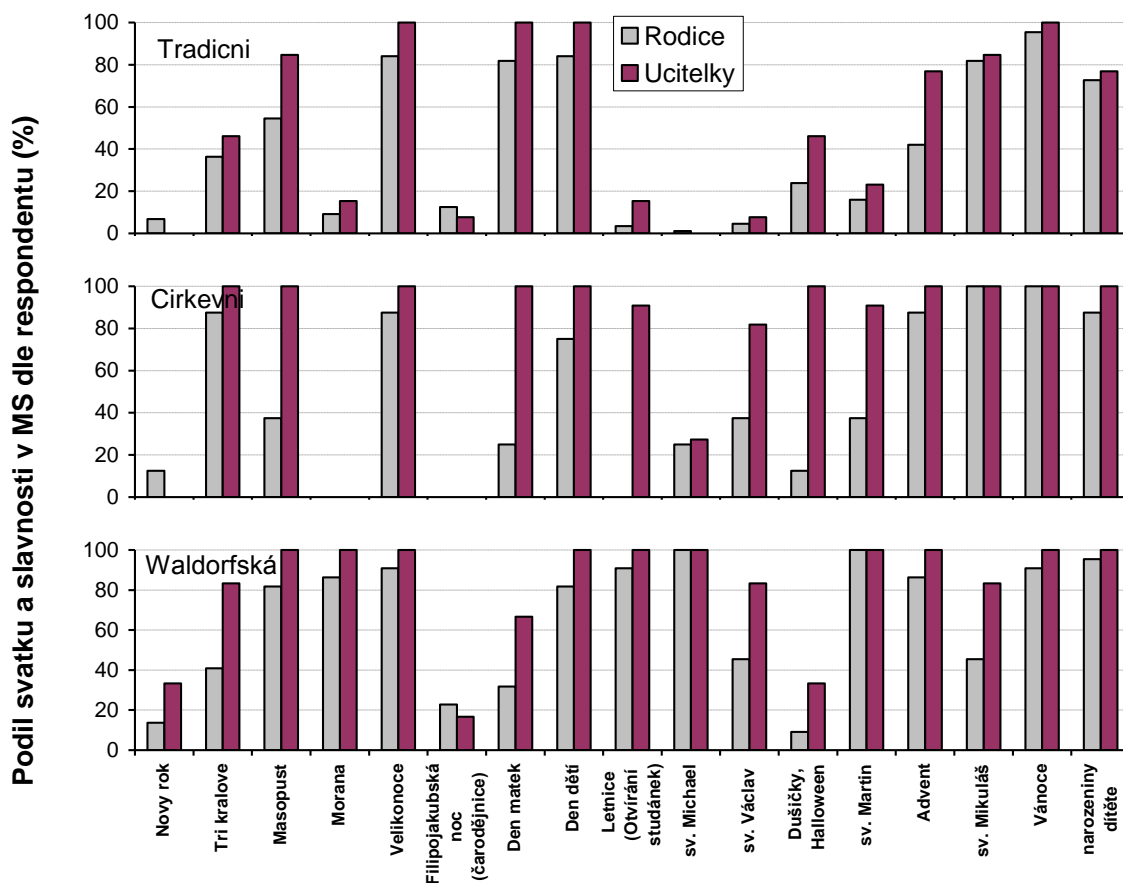
Graf č.1a, b, c, d.

Nejvíce vyplněných dotazníků jsem získala z MŠ Dobrá Voda u Českých Budějovic (45), dále z Adamova (30), Rudolfova (22), z jedné třídy církevní MŠ České Budějovice (8), z MŠ Stonava (7) a z jedné třídy MŠ Protivín (6).

Co se týká respondentů, v naprosté většině na dotazníky odpovídaly ženy, (graf č.1b). V mateřské škole Rudolfov se z 20 % zapojili i muži. Průměrný věk respondentů byl u mužů 38,9, u žen 35,6 let. Podrobněji se průměrným věkem zabývá graf č.1c. Obr. č.1d ukazuje celkový počet slavností konané v mateřských školách ve vztahu k průměrnému počtu slavností dle respondentů. Vidíme, že nejvíce slavností se koná dle rodičů v MŠ Rudolfov. V MŠ Dobrá Voda se také slaví vysoký počet slavností. Nejméně slavností se koná dle rodičů v MŠ Protivín.

Pro účely výzkumu jsem rozdělila všechny MŠ na tři skupiny dle jejich programu. První skupinu jsem nazvala **tradiční**. Jsou v ní zahrnuty mateřské školy se svým vlastním vzdělávacím programem, které nejsou řazeny do alternativní

pedagogiky. Druhá skupina je **církevní** mateřská škola a skupina třetí je **waldorfská** mateřská škola.

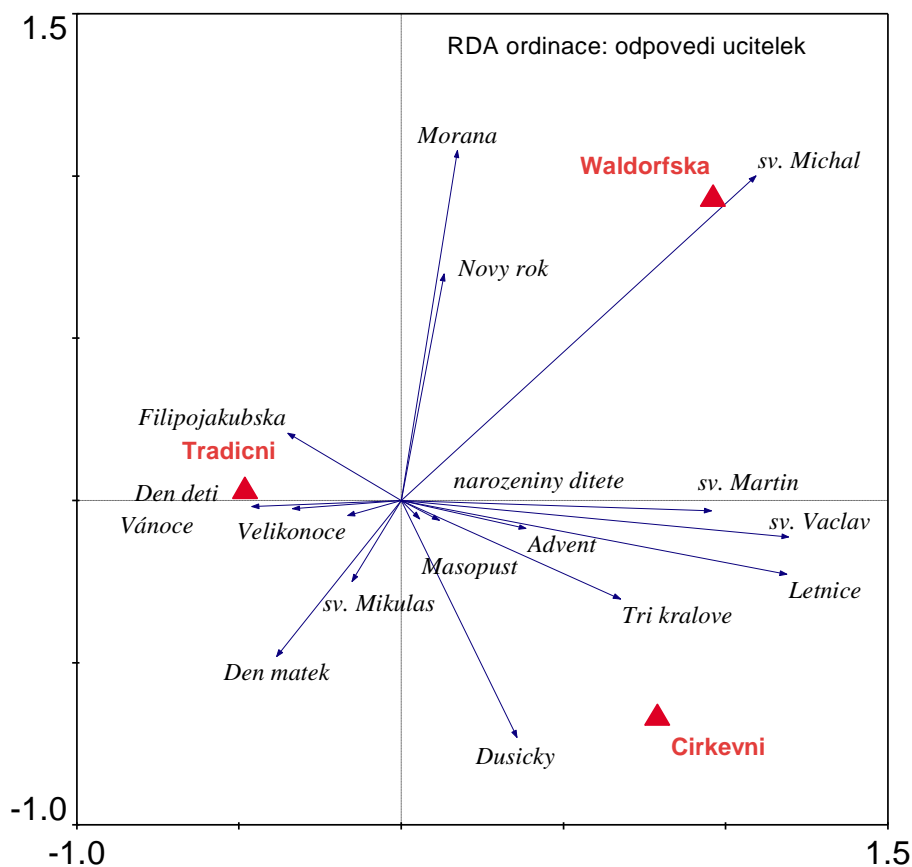
Graf č. 2

Graf č. 2 ukazuje podíl svátků a slavností v MŠ dle respondentů. Zde můžeme srovnat již slavnosti v jednotlivých skupinách a zároveň porovnávat povědomí rodičů o slavení jednotlivých slavností. V dotazníku byla nabídka 17 slavností, 18. možnost byla nabídka k doplnění jiné slavnosti. Mezi jinými se objevila slavnost svatého Jana, Den otců, Den prarodičů, Den školky, narození Panny Marie, Loučení s předškoláky. Dále jsem zpracovávala 17 slavností, které se zpravidla slaví ve waldorfské mateřské škole. Rozdíly v grafu korespondují s rozdílnou filosofií MŠ. Vidíme, že **waldorfská** slaví všechny nabízené slavnosti. Církevní slaví 14 slavností a v běžných mateřských školách se slaví 15 slavností celkem. V těchto mateřských školách jsou patrné větší rozdíly. Vidíme, že některé slavnosti se konají jen v některých mateřských školách nebo jen třídách, např. *Morana*, *Filipjakubská noc*, *Letnice*, *sv. Martin* a *sv. Václav*. Některé slavnosti se zde neslaví vůbec: *Nový rok* a *sv. Michael*. U **církevní** mateřské školy se

objevily svátky typické pro duchovní filosofii: *Tři králové, Letnice, sv. Václav, Dušičky, sv. Martin, Advent, Mikuláš*. Zcela chybí svátky pohanské, tj. *Morana a Filipojakubská noc*, a neslaví se zde ani *Nový rok*. Ve **waldorfské** mateřské škole se oproti jiným školám objevily ve větší míře slavnosti: *Morana, Letnice, sv. Michael, sv. Martin*. Mezi slavnosti, které se slaví ve všech školách, patří *Masopust, Velikonoce, Den matek, Den dětí, Advent, sv. Mikuláš, Vánoce a narozeniny dětí*.

Povědomí rodičů o konaných slavnostech v MŠ je u některých proměnných nízké, důvodem je to, že učitelky tu konkrétní slavnost prožívají s dětmi bez účasti rodičů. To se mi potvrdilo v mateřské waldorfské škole, kde jsem pracovala. *Den Matek i Tři králové* byla náplň dopoledních činností bez účasti rodičů. Slavnost *sv. Václava a sv. Mikuláše* se slavila jeden rok a druhý ne, proto je také povědomí rodičů nižší. Jinak u dalších skupin je to ve skupině **tradičních** MŠ u *Masopustu, Dušiček a Adventu*. V **církevní** skupině byl nejvýraznější také *Masopust, Den Matek, a sv. Martin*. O slavnosti *Letnic* tam rodiče vůbec neví.

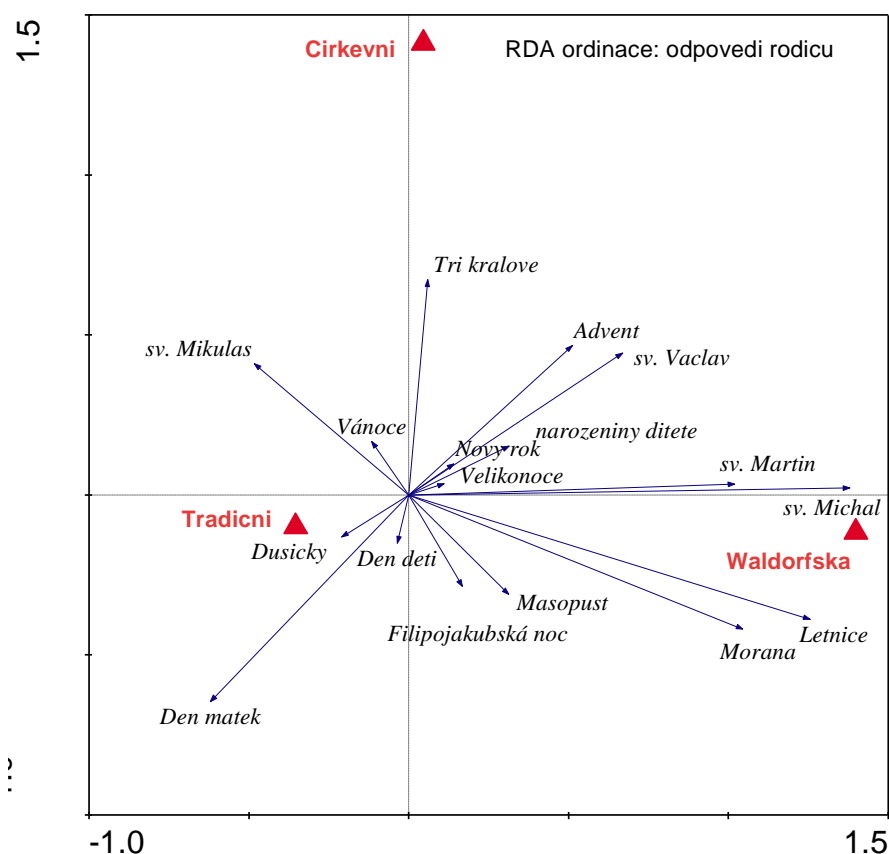

Obr. 1: RDA analýza slavností učitelky

Z ordinačního diagramu (obr. 1) odpovědi pedagogů na otázku, které svátky nebo slavnosti se konají ve vaší MŠ, jsou patrné rozdíly mezi danými typy mateřských škol. Tyto rozdíly jsou statisticky průkazné ($F=15.6$, $P=0.002$) a celkově analýza vysvětlila 31.2% variability.

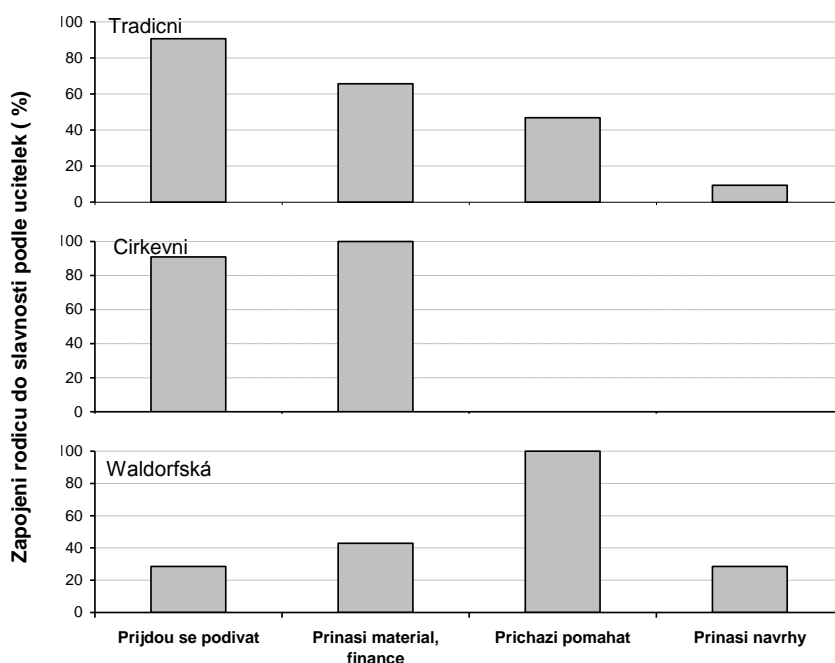
Tato analýza ukazuje, jaké slavnosti se skutečně v MŠ slaví, zároveň dobře ukazuje rozdíly mezi jednotlivými MŠ.

S **církevní** mateřskou školou se nejvíc pojí svátky *sv. Václava, Letnice, Tři Králové a Dušičky*, zatímco v **tradičních** mateřských školách se častěji objevují odpovědi - slavnosti *Den dětí, Den Matek, Čarodějnice*, ve **waldorfské** mateřské škole *sv. Michael, Morana a Nový Rok*. Vidíme, že *Letnice, sv. Václav a sv. Martin* jsou zde umístěny mezi **waldorfskou** a **církevní**, slaví se v obou typech škol. Položky, které se umístily ve středu grafu, se slaví ve všech školkách, šipky směřují k proměnné **tradiční**, protože se v těchto školkách neslaví výrazněji jiné slavnosti.

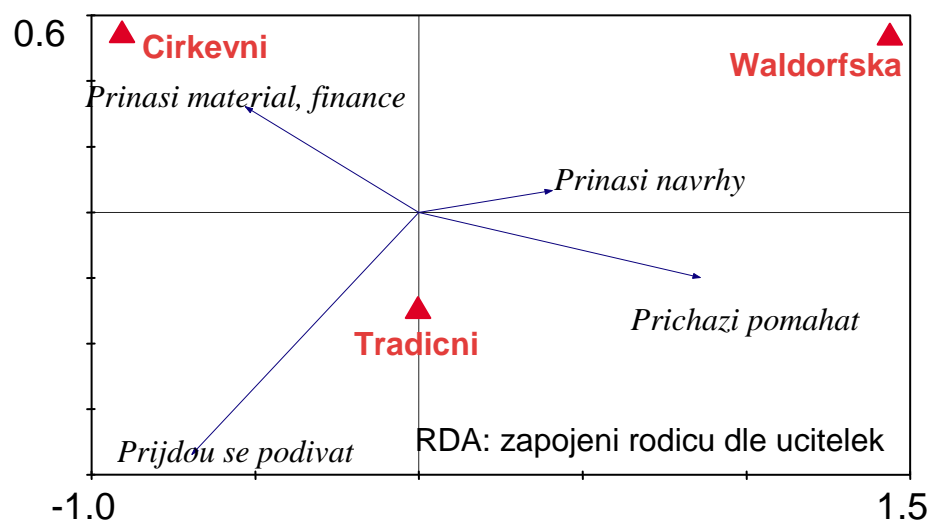
Obr. 2 RDA analýza rodiče

Z ordinačního diagramu (obr. 2) je patrné, že povědomí rodičů o svátcích a slavnostech se liší mezi mateřskými školami. Rozdíly v odpovědích rodičů, jejichž děti navštěvují mateřské školy s různým programem, jsou statisticky průkazné ($F=30.6$, $P=0.002$). Typ mateřské školy jako vysvětlující proměnná celkově objasnil 23.1% variability v odpovědích. Vidíme, že nejbližší **tradičním** školám se nám objevil svátek *Den matek*. Často se s tímto svátkem spojuje besídka pro rodiče. U rodičů, jejichž děti navštěvují **waldorfskou** mateřskou školu, se častěji objevují slavnosti *sv. Martin, Morana, Letnice a sv. Michael*. U **církevní** mateřské školy má nejvíce rodičů povědomí o svátku *Tří králů*.

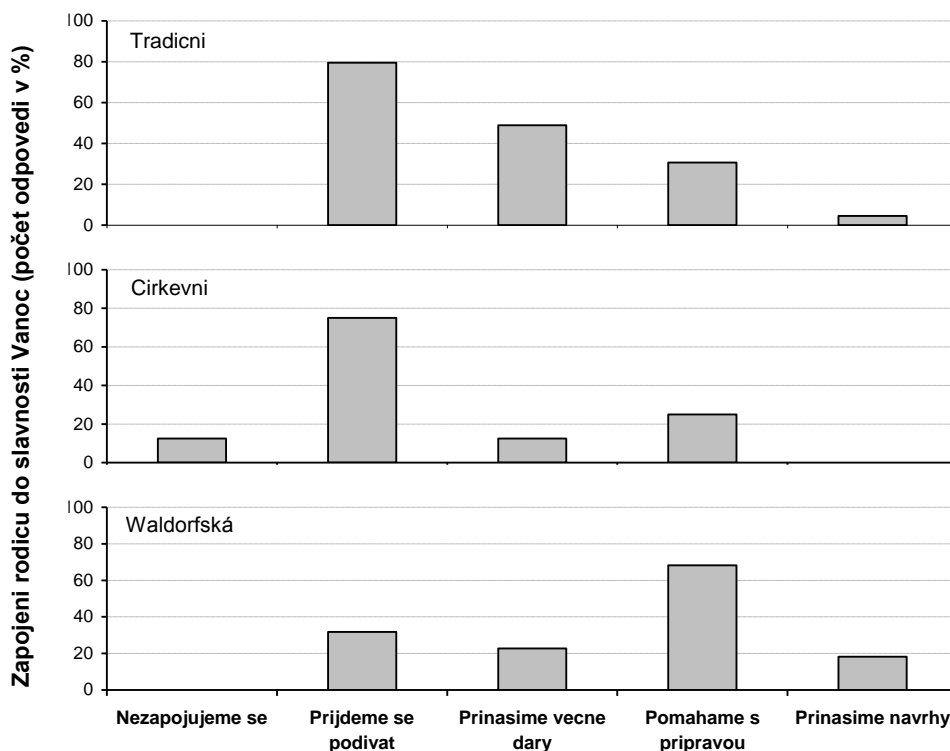
Graf č. 3

Graf č. 3 nám ukazuje zapojení rodičů do slavností podle učitelek. Na první pohled vidíme rozdíly mezi skupinami. Typ mateřské školy jako vysvětlující proměnná celkově objasnil 24.8% variability v odpovědích ($F=7.73$, $P=0.002$). V **tradičních** MŠ se vzrůstající měrou zapojení klesá podíl rodičů. Nejvíce rodičů se *přijde podívat*, poměrně dost rodičů *přináší materiál a finance*. Skoro polovina rodičů *přichází pomáhat*. Pomoc ve školce spočívá ve společném tvoření dekorací, perníčků, práníčků. V **církevní** MŠ se rodiče *přijdou* hlavně *podívat* a zároveň *nosí materiál*. Ve **waldorfské** MŠ podle předpokladu všichni rodiče *přichází pomáhat*.

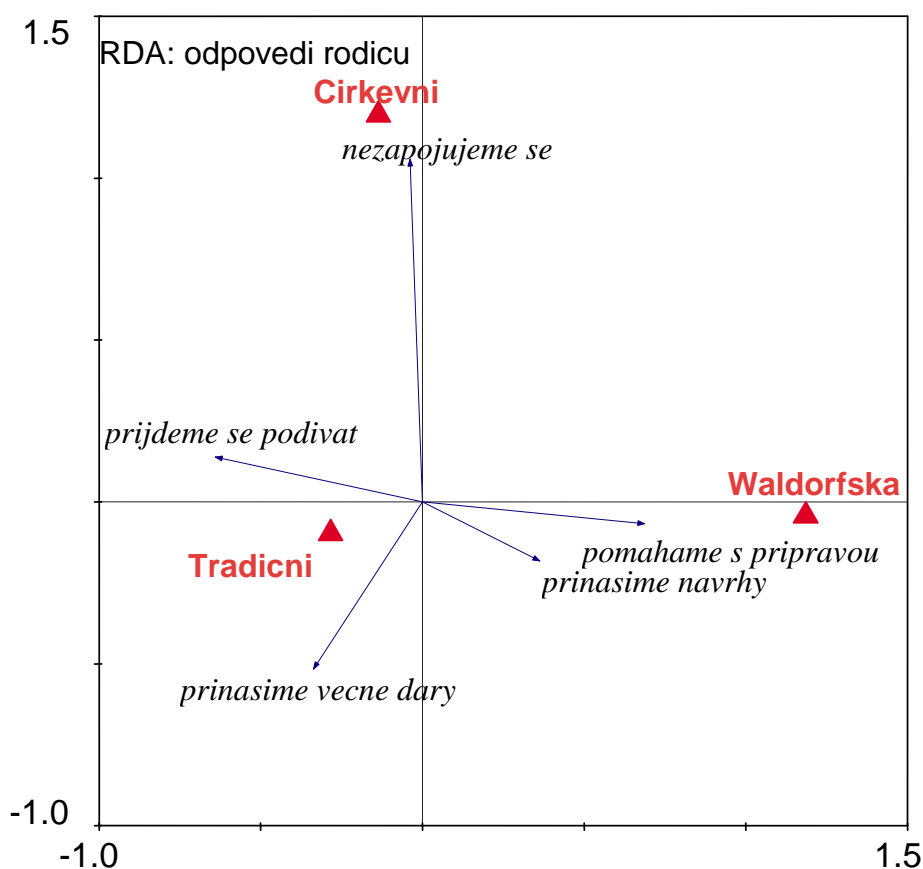
Obr. č. 3 RDA analýza zapojení rodičů dle učitelek

Ordinační analýza postihuje přímo rozdíly v zapojení rodičů. Vidíme, že v **tradičních** MŠ se rodiče *přijdou podívat*, v církevních MŠ *přinášejí materiál*. Pro **waldorfskou** MŠ je typické, že rodiče *přinášejí návrhy*. Proměnná *přicházejí pomáhat* je společná pro **waldorfskou** i **tradiční** MŠ.

Graf. č. 4 Zapojení rodičů do slavnosti Vánoc (dle rodičů)

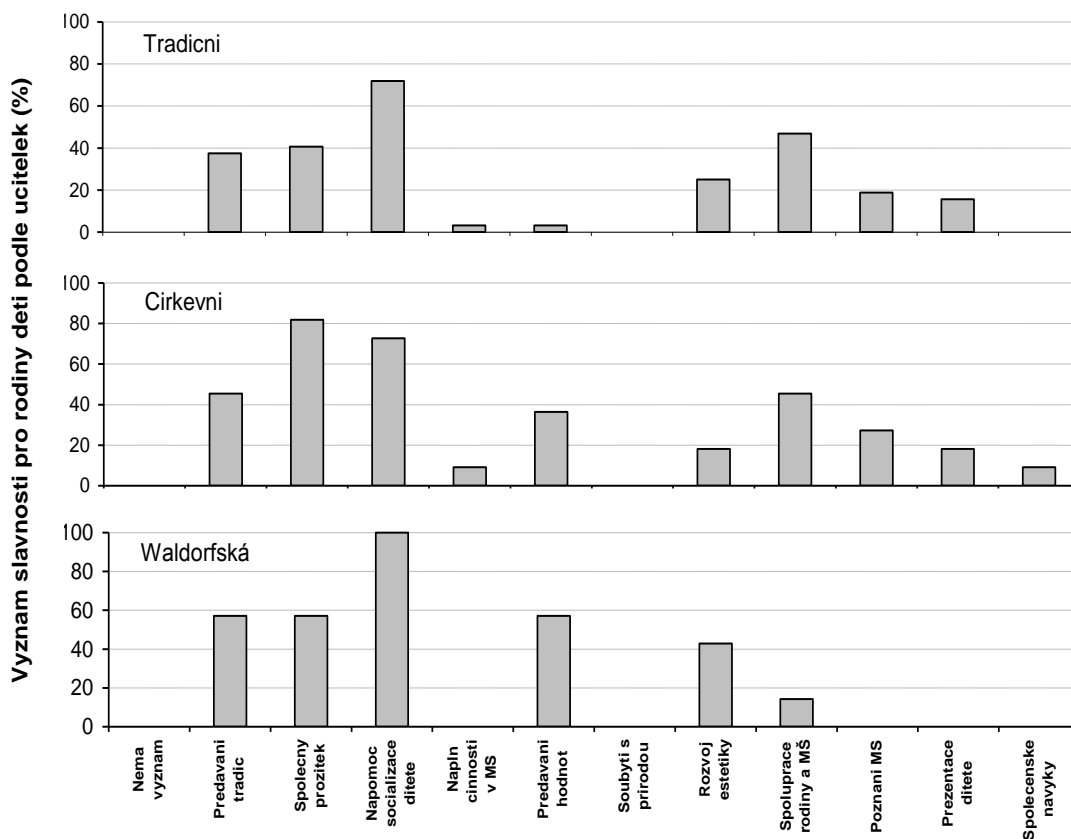
Sběr dat probíhal v zimním období, proto jsem se zaměřila na jednu konkrétní slavnost a míru zapojení. Vybrala jsem proto slavnost vánoční. V **tradičních** MŠ vidíme stejnou sestupnou tendenci jako v předcházejícím grafu č. 3. U **církevní** mateřské školy již vidíme rozdíly. Nejvíce se rodiče zapojují tím, že se přijdou podívat. Na rozdíl od předchozí analýzy se zde rodiče nezapojují tolik přinášením věcných darů. Ve skupině **waldorfská** mateřská škola výsledky kopírují opět výpovědi učitelek, viz graf č. 3. Ve velké míře rodiče pomáhají s přípravou na slavnosti.

Obr. č. 4: RDA Analýza zapojení rodičů do vánoc

Z ordinačního diagramu odpovědí rodičů na otázku jaké je jejich zapojení ve vybraných slavnostech (Vánoční svátky), jsou opět patrné rozdíly dané typem MŠ. Tyto rozdíly jsou statisticky průkazné ($F=13.3$, $P=0.002$) a celkově analýza vysvětlila 11.5% variability. S **waldorfskou** MŠ se pojí odpovědi typu *pomáháme s přípravou* a *přinášíme návrhy*, zatímco u **tradičních** MŠ se častěji objevují odpovědi typu *přinášíme věcné dary* a *přijdeme se podívat*. V **církevní** MŠ se objevila významná rozdílnost oproti ostatním proměnným v tom, že rodiče se nezapojují, nebo se přijdou

podívat. Proměnná *nezapojujeme se*, se blíží nejvíc k **církevní** MŠ. Je to tím, že jenom rodiče z této MŠ uvedli tuto odpověď.

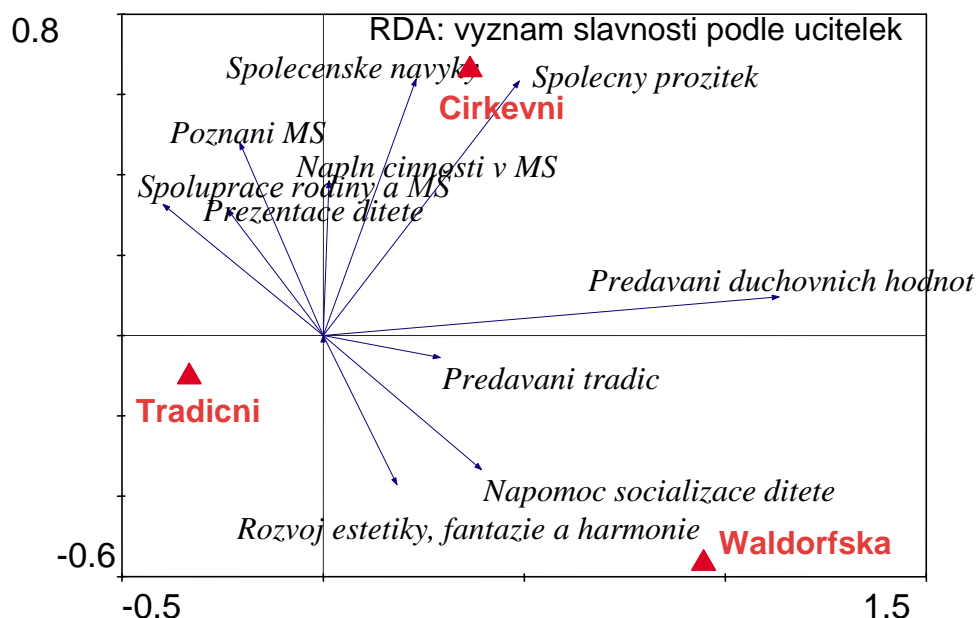
Graf č. 5: Význam slavností podle učitelek

Tato otázka byla v dotazníku otevřená, tj. učitelky neměly nabídku odpovědí, ale měly možnost samy význam vybrat. Je to proto, abych zjistila opravdu význam slavností, jak ho učitelky chápou samy vnitřně. Pro každou učitelku slavnosti význam mají, neobjevila se odpověď: *nemá význam*.

Pro všechny učitelky je jako důležitá, vnímána socializace dítěte, a to nejvíce u **waldorfské** MŠ. U této školky se také silně objevují proměnné jako *předávání tradic*, *duchovních hodnot* a *společný prožitek*, následuje *rozvoj estetiky*. U **církevní** MŠ je nejvíce vnímán význam *společný prožitek* spolu se *socializací*, poté se objevuje *předávání tradic*, a *spolupráce MŠ s rodinou*. V **tradičních** MŠ byl nejvíce ceněn význam slavností v *socializaci dítěte*, následuje *spolupráce rodiny a MŠ* a *společný prožitek*. Na rozdíl od rodičů se u učitelek ani v jednom případě neobjevil význam *soubytí s přírodou*, a to ani ve **waldorfské** mateřské škole. U **tradiční** a **církevní**

mateřské školy se objevuje ve více jak 40 % význam spolupráce MŠ s rodinou, což by mohl být zajímavý podnět pro další směřování mateřských škol.

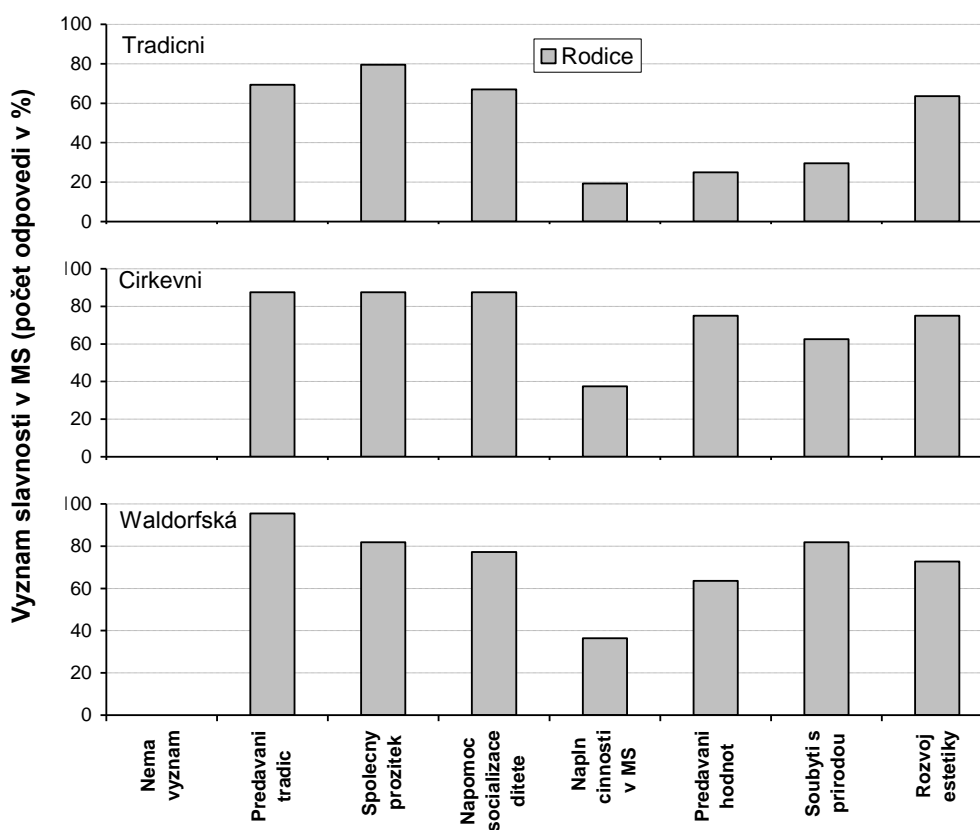
Rozdíly ve významu slavností opět postihuje ordinační analýza.

Obr. č. 5: Ordinační analýza významu slavností dle učitelek.

Z ordinačního diagramu odpovědí učitelek na otázku jaký mají význam slavností, konané v MŠ pro rodiny dětí, jsou opět patrné rozdíly dané typem MŠ. Tyto rozdíly jsou statisticky průkazné ($F=1.84$, $P=0.04$) a celkově analýza vysvětlila 7.3% variability.

Církevní MŠ se odlišuje především důrazem na *společný prožitek* a i důrazem na *společenské návyky*. Tady se promítla skutečnost, že jediné učitelky v **církevní** MŠ si tento význam uvědomily, ostatní skupiny tento význam neuvědly. Pro **waldorfskou** mateřskou školu je charakteristický důraz na *socializaci*, tento význam uvádělo 100% učitelek. Pro **tradiční** MŠ není typická žádná proměnná, která by tuto skupinu oddělovala. Objevují se zde proměnně společné s waldorfskou MŠ, jako rozvoj *estetiky, fantazie a harmonie* a proměnná *spolupráce s MŠ* společná s **církevní** MŠ. Naopak **tradiční** MŠ koreluje negativně s významem *předávání duchovních hodnot*. Ostatní významy se v různé míře objevují u všech škol.

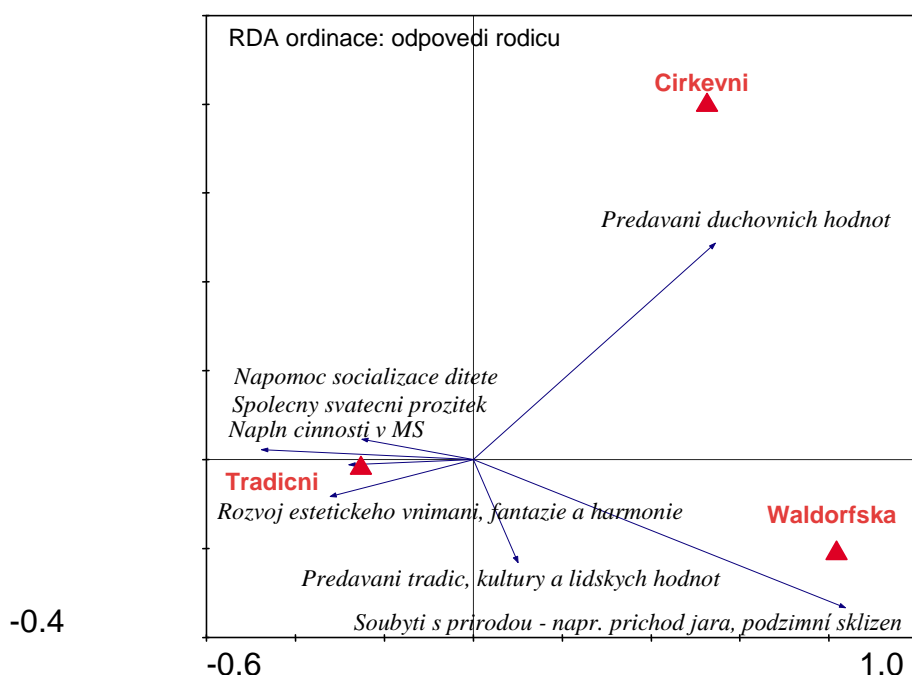

Graf č. 6 Význam slavností dle rodičů

Rodiče ve **waldorfských** MŠ nejčastěji uváděli význam slavností v *předávání tradic*, následoval *společný prožitek* a *soubyí s přírodou*, poté *nápomoc socializace dítěte*, *rozvoj estetiky*, a *předávání duchovních hodnot*. Nejmenší váhu dávali *náplni činností v MŠ*. Tito rodiče také celkově uváděli nejvíce významů. Rodiče **církevní** mateřské školy uváděli největší význam u tří proměnných, a to *předávání tradic*, *společný prožitek* a *nápomoc socializace dítěte*. Často uváděli *předávání hodnot* a *rozvoj estetiky*, méně pak *soubyí s přírodou* a nejméně *náplň činností MŠ*. U **tradičních** MŠ se objevuje na prvním místě *společný prožitek*, následuje *předávání tradic* a *socializace* a těsně za nimi *rozvoj estetického vnímání*. *Předávání hodnot* i *soubyí s přírodou* má oproti ostatním alternativním MŠ pro rodiče nižší význam. Nejméně uváděný význam je *náplň činností v MŠ*. Všichni rodiče vnímají slavnosti nějakým způsobem pro ně významné. Neobjevila se jediná odpověď *nemá význam*. Rozdíl v proměnných nám postihla RDA analýza.

1.0

Obr. č. 6 RDA analýza: Význam slavností v MŠ podle rodičů

Z ordinačního diagramu odpovědí rodičů na otázku, jaký má pro ně význam slavnost, konaná v MŠ, jsou patrné rozdíly dané typem mateřské školy. Tyto rozdíly jsou statisticky průkazné ($F=4.34$, $P=0.002$) a celkově analýza vysvětlila 7% variability. S **waldorfskou** mateřskou školou se pojí odpovědi *soubytí s přírodou* a *předávání tradic*, zatímco u **církevní** mateřské školy *předávání duchovních hodnot*. U **tradičních** mateřských škol rodiče vidí význam slavností v náplni činnosti MŠ.

7.1.3 Shrnutí výsledků

Ve **waldorfské** mateřské škole se slaví všechny slavnosti z uvedené nabídky. Typické slavnosti pro waldorfskou MŠ jsou sv. Michael a Morana. Některé slavnosti (Dušičky, Den matek) se slaví jen v některé třídě a bez účasti a spolupráce rodičů. Celkově se rodiče velkou měrou do slavností zapojují, pomáhají s přípravou, též přinášejí návrhy, které sami realizují. Tím se od ostatních MŠ odlišují. Pro rodiče i učitelky dětí z waldorfské MŠ mají slavnosti výrazně vyšší význam. Rodiče uvádějí v nejvyšší míře význam předávání tradic, kultury a lidských hodnot, učitelky nápomoc

socializaci dítěte. Pro rodiče dětí z waldorfské MŠ je významné vnímání soubytí s přírodou, čímž se odlišují od ostatních.

V **církevní** mateřské škole se slaví většina slavností z uvedené nabídky, které mají duchovní podtext. Rodiče se přijdou na slavnost pořádanou MŠ podívat, do některých jsou aktivně zapojeni. Všichni rodiče přinášejí do MŠ potřebný materiál či finance, dokonce i ti, kteří se případně nepřijdou podívat. Jako jediní rodiče ze všech mateřských škol, kde probíhal výzkum, popravdě uvedli, že se také nezapojují. Slavnosti mají podle učitelek význam ve smyslu společného svátečního prožitku a nápomoci socializaci dítěte. Rodiče vnímají celkově slavnosti jako velmi významné zvláště pro předávání tradic, kultury a lidských hodnot, společného svátečního prožitku, MŠ jako místo vzájemného setkávání (nápomoc socializace dítěte) a také pro svůj duchovní přínos.

V zkoumaných **tradičních** MŠ se slaví Velikonoce, Den matek, Den dětí a Vánoce. Také se slaví Masopust, Advent, sv. Mikuláš a narozeniny dětí. Rodiče se na slavnost přijdou podívat, také přináší materiál nebo finance. Rodiče vnímají význam v společných prožitcích, předávání tradic, nápomoc socializaci dítěte a rozvoj estetického vnímání, harmonie a fantazie. Typický význam oproti ostatním alternativním MŠ je náplň činností v MŠ.

7.2 Diskuse

V předchozí kapitole jsem představila výsledky statistických analýz. Jsem si vědoma nedostatků ve výzkumu – malého vzorku respondentů, především rodičů z církevní MŠ. Přesto se pokusím shrnout výsledky do dílčích závěrů a zhodnotit hypotézy kladené na počátku praktické části práce.

Nejprve bych se zastavila u konaných slavností. Ve všech mateřských školách, kde probíhal výzkum, se slavnosti konají. Nejvíce ve waldorfské, souvisí to jistě s její filozofií. Co je ovšem zarážející, ani jedna učitelka z waldorfské MŠ nevedla jako významné soubytí s přírodou, což jistě ke slavnostem, konaným v této MŠ patří. Děti si zvnitřňují hodnoty ze svého sociálního okolí, svátky se odvíjejí z přírodních cyklů, a tedy s přírodou souvisejí. V církevní MŠ se konají křesťanské slavnosti. V tradičních

MŠ probíhají slavnosti ve smyslu besídek, společných dílniček pro rodiče nebo v podobě her a soutěží. Některé učitelky vidí význam i v podání výkonu dítěte v souvislosti se slavnostmi či konanými svátky.

Ráda bych se zde ještě zmínila o nečekaném výsledku. V tradičních i církevní MŠ učitelky uvádí význam spolupráce s rodinou. Je to výzva, či volání o pomoc? Zapojení rodičů do slavností ve waldorfských MŠ je vysoké, je tedy rozdíl v nastavených podmínkách, nastavením programu či přáním učitelek? Většina učitelek vnímá spolupráci i společný svátečný prožitek jako významné, vnímám to tedy jako podnět pro budoucí větší spolupráci s rodinou.

Na druhou stranu se ale v tradičních MŠ vůbec neobjevuje význam předávání duchovních hodnot (i přesto, že se slaví např. Advent). Vzhledem k tomu, že většina dětí navštěvují právě MŠ s tradičním programem, vypovídá to o směřování naší společnosti?

Chtěla jsem výsledky této práce srovnat s již provedenými výzkumy týkající se slavností, ale žádné jsem v dostupné literatuře nenašla. Mohou se tedy vyskytovat chyby, které jsem si nemohla porovnat. Očekávané rozdíly mezi konanými slavnostmi v různých typech MŠ se mi potvrdily.

K hypotézám kladeným na počátku výzkumu:

H 1: V odpovědích na význam slavností pro rodiče nejsou rozdíly mezi MŠ.

Statistické metody vyvrátily tuto hypotézu. Rozdíly mezi různými typy mateřských škol jsou statisticky významné. Pro rodiče dětí navštěvující církevní MŠ je nejvýznamnější *předávání duchovních hodnot*, což jistě souvisí se zaměřením MŠ. Další velké rozdíly ve vnímání významu slavností pro rodiče se projeví ve waldorfské MŠ, kde vyšlo *soubytí s přírodou, např. příchod jara, podzimní sklizeň*. Pro rodiče dětí navštěvující MŠ s tradičním programem dosahuje nejvyšší význam *náplň činností v MŠ* a zároveň *společný prožitek*.

H 2: Zapojení rodičů do slavností v různých typech MŠ se neliší.

I tato hypotéza byla pomocí statistických metod vyvrácena. Mezi skupinami MŠ jsou významné rozdíly v zapojení rodičů do příprav a realizace slavností. Nejvíce se

rozdíly projevily u rodičů z waldorfské mateřské školy, kteří se podle očekávání zapojují do příprav nejvíce a zároveň přinášejí do MŠ návrhy, které sami zrealizují. Zapojování v tradičních i církevních mateřských školách spočívalo především v účasti na již připravené slavnosti. U církevních MŠ podle pedagogů spočívá nejvíc zapojení do příprav v přinášení darů a financí.

Závěr

Cílem mé práce bylo zmapovat slavnosti, které se konají v mateřských školách, porovnat slavnosti v tradičních a alternativních mateřských školách a upozornit na možnost zapojování rodičů do příprav i samotné realizace slavností. Vyšly mi průkazné rozdíly mezi konanými slavnostmi v jednotlivých mateřských školách i mezi zapojováním rodičů. Dále se ukázalo, že slavnosti význam pro rodiny mají. Rodiče uvedli jiné významy slavností, než jen náplň činností v MŠ. Rozdíly v zapojování mohou vysvětlovat motivaci rodičů dávat své dítě do alternativní MŠ. Tato práce apeluje na význam blízkosti rodin a mateřské školy. Rodiče chápou význam, který slavnosti nesou. Při vyšším zapojení rodičů roste povědomí rodičů o slavnostech. Výsledky práce mohou sloužit jako podnět pro společné činnosti učitelek MŠ a rodičů dětí. Přeji nám všem, aby se slavení nevytratilo z našeho života. Aby si naše děti mohly uvědomit a prožít neopakovatelnou krásu a pestrost života, dochovanou našimi předky. Využijme svátečních prožitků a tradic k vnímání společenství mezi sebou navzájem, ale i ke vnímání přírody. Sváteční chvíle plné pohody, radosti a klidu připravené v prostředí mateřské školy jistě v budoucnu přinesou své plody, naše kulturní dědictví neupadne v zapomnění.

Použitá literatura

BEČVÁŘOVÁ, Z. *Kvalita, strategie a efektivita v řízení mateřské školy*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-221-8.

BESTAJOVSKÝ M. *Velká kniha lidových obyčejů a nápadů pro šikovné ruce*. Brno: Computer Press, 2008. ISBN 978-80-251-1974-7.

DOHNALOVÁ M., MALINA J. *Slovník antropologie občanské společnosti*. Brno: Cerm, 2006. ISBN 80-7204-349-8.

DUNOVSKÝ J. *Sociální pediatrie*. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-254-9.

FROLEC V. a kol. *Vánoce v české kultuře*. Praha: Vyšehrad, 1988. ISBN 33-758-88.

HELUS Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-628-5.

HELUS Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1168-3.

HRADIL, R. *Průvodce českou antroposofií*. Hranice: Fabula, 2002. ISBN 80-86600-00-9.

KAUFMANNOVÁ-HUBEROVÁ G. *Děti potřebují rituály*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-203-3.

KOLLÁRIKOVÁ, Z., PUPALA, B. *Předškolní a primární pedagogika*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-585-7.

KOMENSKÝ J. A. *Informatorium školy mateřské*. Praha: SPN, 1964.

KOŤÁTKOVÁ, S. *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1568-1.

LANGHAMMEROVÁ J. *Lidové zvyky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-525-0.

MATĚJČEK Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál 1996. ISBN 80-7178.494-X.

MERTIN V., GILLERNOVÁ I., HOSKOVCOVÁ S. a kol. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-627-8.

- MOTLOVÁ M. *Český rok od jara do zimy*. Praha: Fortuna Libri, 2010. ISBN 978-80-7321-522-4.
- NAKONEČNÝ M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9.
- POL, M. *Waldorfské školy: izolovaná alternativa, nebo zajímavý podnět pro jiné školy?* Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1097-5.
- PRŮCHA, J. *Alternativní školy*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-072-3.
- PRŮCHA J., WALTEROVÁ E., MAREŠ J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
- PRŮCHA J. *Pedagogický výzkum*. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-132-3.
- Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Praha: VÚP, 2006. ISBN 80-87000-00-5.
- SMOLKOVÁ T. *Dítě v úctě přijmout*. Praha: Maitrea, 2007. ISBN 80-903761-2-6.
- SMOLKOVÁ T. *Slavíme s dětmi svátky*. Velké Bílovice: TeMi, 2009. ISBN 978-80-87156-40-7.
- SOKOL J. *Malá filozofie člověka a Slovník filozofických pojmů*. Praha: Vyšehrad, 2007. ISBN 978-80-7021-884-6.
- SOMR M. *Základní metody výzkumu*. Studijní podpora.
- SVOBODOVÁ E. *Prosociální činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2007. ISBN 80-86307-39-5.
- ŠOTTNEROVÁ D. *Adventní čas*. Olomouc: Rubico, 2006. ISBN 80-7346-050-5.
- ŠOTTNEROVÁ D. *Lidové tradice*. Olomouc: Rubico, 2008. ISBN 978-80-7346-096-9.
- ŠULOVÁ L. a kol. *Předškolní dítě a jeho svět*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0752-2.

ter BRAAK C. J. F. and ŠMILAUER P. *Canoco reference manual and user's guide to Canoco for Windows*. Software for canonical community ordination (version 4). Centre for Biometry, Wageningen. 1998.

TRNKOVÁ K. *Český rok. Z babiččina kapsáře*. Praha: Studio Trnka, 2009. ISBN 978-80-87209-25-7.

VÁGNEROVÁ M. *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

VAVŘINOVÁ V. *Malá encyklopedie Vánoc*. Praha: Libri, 2002. ISBN 80-7277-133-7.

VONDRUŠKA V. *Církevní rok a lidové obyčeje*. České Budějovice: Dona, 1991. ISBN 80-85463-03-2.

VONDRUŠKOVÁ A., SVOBODOVÁ E., BUĎÁRKOVÁ I., LEJSKOVÁ P. *Svátky a významné dny v programu MŠ*. Praha: Raabe, 2007. ISBN 80-86307-32-8.

Všeobecná encyklopedie Diderot, díl 7. Praha: Diderot, 1999. ISBN 80-902555-9-0.

ZÍBRT Č. *Veselé chvíle v životě lidu českého*. Praha: Vyšehrad, 2006. ISBN 80-7021-624-7.

Časopisy

Pedagogická orientace, Brno, 2007, roč. 17, č. 4.

Online zdroje

WIKIPEDIE – otevřená encyklopedie. Slavnost. [online]. [cit. 22. 2. 2011]. Dostupný z WWW. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Slavnost>.

Seznam zkratek

aj. – a jiné

apod. – a podobně

č – číslo

kol. - kolektiv

MŠ – mateřská škola

např. – například

obr. – obrázek

roč. - ročník

srov. - srovnej

sv. – svatý

tj. – to je(st)

tzv. – takzvaný

Seznam příloh

1. Průběh slavností v MŠ
2. Dotazník učitelkám MŠ
3. Dotazník pro rodiče

